

૩૪ રમાદેવી.

રસીક નોવેલ.

પ્રસિદ્ધ કર્તા.

દલાલ જોડાલાલ વાડીલાલ.

દે. ચારંગપુર તળીઆની પોળ—અમદાવાદ.

દોહરા.

સખાગ પ્રેમ સંસારમાં, વર્ણવ્યો તેહ ન ક્યયઃ
અનેક દુઃખ આવે ભલે, છતાં નહિ વીસરાય.

આગલી ૧ થી

પ્રત ૧૦૦૦

સન ૧૯૧૦

અમદાવાદ—પીરમજાના રોમપાસે શ્રી 'સત્યસાગર'
પ્રિન્ટીંગપ્રેસમાં પટેલ પોચાભાઈ ચક્રભાઈએ છાપી.

મુલ્ય રૂ. ૦-૮-૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૩૨૧૩

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ રમ. દિ. ૫

વિષય ૨-૩

સતી.

રમા દેવી.

રસીક નોવેલ.

પ્રસિદ્ધ કર્તા.

દલાલ બેઠાલાલ વાઘીલાલ.

દે. સારંગપુર તળીઆની પોળ—અમદાવાદ.

દાહરા.

સતીઓ સત ચુંકે ન હ બલે આવે શીર દુઃખ
અડગ ટેકને રહેવરી, અંતે પામે સુખ.

આવૃત્તી ૧ લી

પ્રત ૧૦૦૦

સન ૧૯૧૦

અમદાવાદ—પીરમસાના રોજપાસે શ્રી 'સત્યસાગર'
પ્રિન્ટીંગપ્રેસમાં પટેલ પોઆભાઈ ચક્રભાઈએ છાપી.

મુદ્રય.

૦-૮-૦

અંધ સ્વામીત્વના સર્વ હક્ક રચિ પ્રસિદ્ધ કર્તાએ પોતાના
સ્વાધીન રાખ્યા છે.

સને ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા એક્ટ મુજબ રજીસ્ટર કરાવ્યું છે

૬-૩

૩૨૦

૩૨૧૩

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ મેથા
અમદાવાદ
રજીસ્ટ્રાર ઓફીસર્ટ-૨

દલાલ બેઠાલાલ વાડીલાલ.

પ્રસ્તાવના.

આ જમાનામાં નોવેલો અને તે પાસુ નીતી અને બોધ આપવાનાં વાંચવાનો જાણ દીનપ્રતિદીન વધતો જાય છે. અને તેવાં નીતી બોધનાં નોવેલોનીજ વાંચક વર્ગમાં પ્રશંસા થાય છે. આ રમાદેવી નોવેલમાં સત્ય પ્રેમનો ચિતાર આગેદુખ આપેલો હેઠ નશીબ યોગે દુઃખથી છુટાં પડેલાં પાત્રો કેવી કેવી રીતે એકત્ર મળે છે, તેમજ રમાએ એક આકીન રાખ્યું તે કેવી રીતે ફળે છે, તેને ચિતાર આગેદુખ આપેલો છે. આ નોવેલ વાંચવાથી દશાથી માણસેને કંઈ સુખ દુઃખ મળે છે. અને તે વાંચી સતોષ સુખ શું છે? તે અનુભવાય છે. અને સંતોષી થવાય છે. માટે એકવાર વાંચવાથી ખાત્રી થશે. આ પુસ્તકમાં આંખ દોરાથી પુરુ સુધારવામાં રહેલી ભુલસુક સુધારી વાંચના વાંચકોને ખાસ વીનંતી છે.

લી. હંદુ આપનો આભારી.

દલાલ જેઠાલાલ વાડીલાલ.

કર્તાના નીતીના બે બોલ

કે જે હામે તલ જુગ

હામ હામ બગવાન

લાવી ઉર ઉગરશે

લલો લલો કાંઈ મન

વાગે પુરગ ખાસમાં

રીક્ષા શીર માર

લાગે સાન કાંઈ ઉર વિશે

લક્ષ તમે પરનાર

દગદગ દુઃખનો હામ છે

હામ વાતે નથી મુખ

લલો શીખ કાંઈ ઉર વિશે

આત નથી વિષ મુખ

મનહર મુખ પરથી થકી

દાખવે અપરખાર

ખાત શાસ્ત્રમાં છે લખી

દમ નથી તલ બાર

શ્રી કૃષ્ણ

રમા દેવી.

પ્રકરણ ૧ લું.

ઐ સખીઆ.

છાદિના કટિદેશમાં શ્રી ચેતપુર નામનું એક નહાનકડુ
પરંતુ રમણીય નગર છે. તેની પ્રાકૃતિક શોભા વિ-
લોકતાં. કાંઈ પણ પ્રવાસીનું ચિત્ત આકર્ષાય એવું
આ નગર છે. ઉંચા ઉંચા હિમંધવલિત પર્વતોનાં
શિખરો નભમંડળની સાથે જાણે વાતા ન કરતાં

હોય તેમ જણાય છે. શ્રેણીગદ્દ વૃક્ષવૃન્દની શોભા પણ મનહર છે.
અને તેના ઉપર રંગી વિરંગી નાનાં વિહંગમ મુમધુર કલરવથી આ-
નંદમન થઈ રહ્યાં છે.

અત્યારે સન્ધ્યાસમયથી અસ્તાદિતરફનું આકાશ સૌરશ્યાય ય-
ન્તું છે. કુસુમપરિવેષિત ભુમી પણ તેનું અનુકરણ કરે છે. મન્દ મન્દ
શીતલ સમીર ફડી રહ્યા છે. અને તેના સ્પર્શે કરીને હાલના વૃક્ષ-લતા
પત્રો જાણે કુસુમાકસ્મે નિમંત્રતા હોય તેમ જણાય છે. આનંદમન
થઈ સેલાં કોકિલાદી વિહંગમો ઋતુરાજની વંધાઈનું જાણે ગાન કરે છે.

એક ઉચ્ચ પ્રાસાદ ૧ ની આશરિયામાં ૨ બેઠી બેઠી વાતા લાપ કરતી એ નવલ યૌવનાઓનું ચિત્ર દર્શ્ય થાય છે. આમાંથી એક નું નામ આ નવલની નામિકા રમાદેવી છે અને અન્ય તેની સખી શ્રદ્ધા છે.

રમાદેવી આ ચંતપુરના એક દેશાદ્ય રાજસિંહની કન્યા છે. તેને બાલક સુક્રાને જ તેનાં માતાપિતા સ્વર્ગ સીધાવ્યાં હોવાથી તેનું લાલન પાલન તેની શુદ્ધ વડવાઈથી થયું છે. અત્યારે તેનું વય પંદરેક વર્ષનું, તેને જોતાં જણાય છે. તેનું શ્વસાવસ્થ સુંદરતાનું હાસ્ય કરે છે, તેનું હસતું આનન, લલ્લન બરુ, પુર્ણ ચંદ્રભિંબને પણ લલ્લન કરતું, અનુપમ શોભા આપે છે, સરસ સ્વભાવ અને આતુર્યનું તો તેમાં પુછવું જ શું ? તેની દિવ્યકાન્તિ ચંદ્રકલાસમ દેદિપ્યમાન છે, તેના શરીરસૌરભથી મન બનેલા મધુકરો, તેની પ્રતિભારસનું પાન કરતાં શું જાણવ કરતાં બ્રમણુ કરી રહ્યા છે. હુંકમાં તેના અલૌકિક સાન્દર્ભનો ચિત્તાર આપવા લેખિન સમર્થ નથી કે તેનું વર્ણન કરવા જીવંતને યોગ્ય શબ્દોની ન્યુનતા છે, એવી આ રમાદેવી એક દેવાંગના રમજ છે એમ જણાવતાં અટકવું પડે છે.

શ્રી દેવી પણ આજ નગરના એક શ્રીમાન નાગરીક બાળસિંહની કન્યા છે. તે પણ એક પરમ રમાણી છે. બાલ્યાવસ્થામાંથી જ સહચરી બનેલી અને પરસ્પર અત્યંત પ્રીતી ધારણ કરતી આ બન્ને સમવયી યૌવનાઓની, ઉપર કથવા પ્રમાણે બાલ્યાવસ્થા તો ક્યારની વ્યતીત થઈ છે. અને હવે તો તરુણનાં અંકુરો સ્ફુરવા—જગદગવા લાગ્યાં છે, છતાં ગંભિર પણ સાથેજ વિરાજીત છે. રમાદેવીએ શિમ-તપૂર્વક કહ્યું:—

“ સખિ ! તું કેવી બાળ્યશાળી ! જોને કેવું રૂપાળુ જુગતે જુગતું જોડું મળ્યું છે. ! ! ! ”

“ તું કેમ હવે ગમરાય છે. તારેય ક્યાં વાર છે તે. કંઈક કરશે તો આ મહિનામાંજ તું પણ બાળ્યશાળી થવાની છે ને ! ! ! ” ગંભીરભાવથી શ્રદ્ધાએ કહ્યું.

રમાએ લલ્લનથી મોં નીચું ધાડ્યું.

“ કેમ શરમાય છે બહેન ? આતો. પાંચે ભાણે મોટા ભાડવાડક ? ”

પોતાની વાત આવી એટલે દેવી શરમાઈ ગઈ. "

રમાદેવી મોનજ રહી.

" હશે, વાર શરમાય છે તે તો જાણે ફીક, પણ એક વાત તને પુછું તેનો સત્ય ઉત્તર દઈશ ? "

શું હું તારથી જાનું સખીય ? "

" તો જોગ ત્યારે, રૂઝાપુરના રાજકુમાર વીરસિંહ તને પસંદ છે કે નહિ ? "

" હું તો તેમને જોળખતી પણ નથી. "

" ફીક, સાચી વાત તો નહિજ કહેવાનીને ? "

" પણ શું કહું, જાણતી છુંકે તો ને ! ! ! "

" વાર, તો વીરસિંહનું ચિત્ર જોયું છે ? "

" હા. રજુવીરસિંહને તો જોયા છે. રમાએ હાસ્યપૂર્વક કહ્યું. "

" વાંચક ! રજુવીરસિંહ તે રમાની સખી-આ અત્યારે તેની સાથે પ્રત્ન-વાર્તા કરતી શ્રીદેવીનાજ પતિ. "

" કેમ તે ગમે છે ? " શ્રીદેવી પોતાના સ્વામી રજુવીરસિંહનું નામ અવણુ કરતાં લજવાઈ, પરંતુ ધીમેથી જોતી. "

" ત્યારે તો મારા હર્ષ-સુખની પરિસીમાજ નહિને ! ! ! "

રમાએ હસવું ચાલું સખ્યું. "

શ્રીદેવી શરમાઈ ગઈ.

પ્રકરણ ૨ જી.

રમાદેવા અને ચપલા.

યંદ્રાલનો મુરમણીય સમય, મંદમંદ શીતલ સમિર ની જ્વાલી હરેર, વદન-વતાપત્રોનો જગૃત કરતો ખડ ખડ, કલરવ કરતાં પક્ષી ગણાનું મધુર ગાન. આ સર્વ કાણુ જાણે કેમ, પણ અત્યારે ચપલાના હૃદય

ઉપર તો કંઈ જ અસર ન કરી શક્યાં. તે તો ફેવલ ઉદાસ બાવથી

એક વાતાયને એકેલી જોવાય છે. શું તે ચેતનગાતરને છતાં વિવેકાતી
એકી હશે ? ના, ના, આરીકાદથી જોતાં તેને જાણે શોકશાબરમાં નિ-
મજન ન હોય તેમ જાણાય છે. મૈકિતકસમ અધુનિન્દુઓ પણ તમ્બે ટપકે
છે, અને દીર્ઘ નિરવાસો પણ નાંખતી જાણે રહન કરે છે.

રમાદેવી ત્યાં આવે છે. પણ તેના આગમનનું ભાન ચપલાને
ભાગ્યેજ છે. સુમન પણ ચપલાની આવી દીનાવસ્થા નીલાજનાં વિ-
સ્મિત થઈ તેને પ્રતિજ્ઞા થઈ પણ યોગ્ય ન ધારતાં, એક ખીજી
આજુના ખૂણામાં શાંત બેસે છે, અને તરંગે ચડે છે.

ચપલા કોણ ? તે જાણવાની સહજ હઝારા થવા સંભવ છે.
તે રમાદેવીની ધર્મભગિની અને વિપત્તિસાગિની છે. રમાના પિતાને
જ્યારે કાંઈ પણ સંતાન ન હતું ત્યારે એક સૈનિકપાસેથી ચપલાને
લીધી હતી અને પોતાની પ્રાણસમાન પુત્રિસમ જ તેને ગણી હતી.
તે વખતે તેની ઉંમર નવેક વર્ષની હતી. તેના આવવા પછી દોઢેક
વર્ષ રમાદેવીનો જન્મ થયો. પણ આથી કંઈ ચપલાને હાની જેવું
નહોતું. બન્ને આળસીઓને સરખા રહેલથી પોપચામાં આવતાં, ચપલા
પણ રમાને અત્યંત પ્રેમથી રમાડતી. ચપલા ચૈદ વર્ષની થઈ અને
તેનું ઝમ સશસ્ત્રવિધિથી થયું. તેના પતિનું નામ સ્યામસુંદર છે
તે પચીસેક વર્ષના છે. તે સર્વ સદગુણસંપન્ન અને વિદ્યાકલામાં નિ-
પુર્ણ છે. રૂપ, ગુણ અને લાવણ્યથી યુક્ત સ્યામસુંદર આજે આરેક
વર્ષથી દેશાદનાથે સિધાવ્યા છે પણ નથી તેમનો પત્ર કે અન્ય કંઈ
ખબર ! આથી ચપલા ગિચારી સર્વ વૈભવ—સુખમાં ઉછરતી હોવા
છતાં અંતરથી દુખી છે અને વારંવાર એકાંતમાં સ્વામીરમરણ કરતી
હલાકના હલાક કોઈ કોઈ વારે રહન કરે છે.

આજે પણ આ સુંદરી સરોકે આજ કારણસર જણાય છે.
અને તેથીજ રમાના આગમનનું પણ તેને ભાન નથી.

રમાદેવીથી પોતાની ભગિનીને આ પ્રમાણે નિધાર નાંખતાં વ-
ધારે વખત ન જોવાઈ શક્યું. તે થોડીવારે ચપલાની પાસે ગઈ અને
તેને વિચાર સમધિમાંથી જાગૃત કરી. “ અરે બહેન બહેન ! બોલતો
ખરી, કેમ રહે છે ? શાને દિવંગીર છે. ? શું તને કોઈએ કાંઈ કહ્યું
છે, કે તને કોઈએ દુલરી છે ? મારાથી તો કાંઈ તારો હોય નથી થયો
ને ? જાણે અગત્યે કાંઈ મારાથી થયું હોય તો હામા કરજે બહેન !

તું કદાપિ પણ મારા ઉપર તો મુસ્સે થઈ જ નથી. ને આજે આમ ક્યેમ-“ બોલતી તેના દુખનું કારણ પૂછતાં ગળગળિત થઈ તેને કોટે ઓઝીપડી.”

રમાના સ્વરશ્રવણે જાગૃત થયેલી ચપલા તુરંતજ સાવધાન થઈ ગઈ, અને તેને હૃદયસરસી દાખી. રમાની સ્નેહમયી વાણી, અને સુ-કામજ વહન નીચળતાંજ ચપલા પોતાનું સર્વ દુખ હાણુભર વીસરી ગઈ. નેત્રમાંથી હવે પ્રમાથુની ધાર વહેવા લાગી. તેને ખાજનાં ધૈર્ય ધારણ કરી ચપલાએ કહ્યું.

“ બહાલી રમા ! તું શાને આમ દીન બને છે ? નથી મને ક્રોધએ કાંઈ કહ્યું, કે નથી મને ક્રોધએ દુલારી; તેમ તેં પણ મારો અપરાધ નથી ક્યો. શું તું તારા ઉપર ક્રોધ કરે ! અરેરે આ મંદભાગિનીને તારા શિવાય આ જગતમાં શાંતિનું સ્થાન કાણુ છે ? ”

આટલુ બોલતાં ચપલા ગળગળિત થઈ ગઈ. નેત્રમાંથી પુનઃ અશ્રુધારા વહન કરવા લાગી.

“ બહેન, પણ ત્યારે તું રડે છે કેમ ? મને કારણુ તો કહે ”

રમાથી પણ શેવાઈ જવાયું.

“ આપુ-કાંઈ નહિ ” ચપલાએ ઉદ્ગ્રસ બાવથી કહ્યું, “ ત્યારે ત્યારે મારી પૂર્વદશાનું હું સ્મરણુ કરશું, ત્યારે બહેન ! મારી દશા આવીજ થઈ જાય છે અરેરે ? પરમાત્માએ શું મને દુખ ભોગવવાજ સરજી હશે. હરિ હંચળ છાતીએ પથર મુકી દુખ સહન કરતે છતે તેનો પાર તો ન જ આઓ. હે પ્રભો ! ક્યાં મુઘી દુખ ભોગવવાનું ભાગ્યમાં હશે ? ! ”

વધારે નજ બોલી શકાયું રોમ રોમ ઉંચાં ગઈ ગયાં. મેઘસમાન અશ્રુધારાઓ પુનઃ પુનઃ વધારે ને વધારે વહેવા લાગી.

“ ચપલા, બહેની ચપલા ! એ કઈ કયા-કઈ દશા ? મને કહે અડચણ ન હોય તો જલ્દી કહે, મારો જીવ ગભરાય છે, ” તેનાં આંસુ હોયતાં રમાએ પડી ગયેલે મુખે પૂછ્યું.

“ બહેન, મારી કયા એવી દુઃખદ છે કે તને પણ કલેવ થશે.

રમદેવીએ ત માન્યું અને વિશેષ વિશેષ આમદ કરી પૂજવા લાગી. આખરે મંદ સ્વરે શાંતી પઢી ચપલાએ કહેવા માંડ્યું.

“હે બહેન, મારા સરખી દત્તનામિની આ પૃથ્વી ઉપર દાસ બાંધેજ લગે છે સખિ ! સર્વ આમર્થ્ય થ. પુત્ર, વૈભવમાં પૂર્ણ, અને વસને સર્વ દિગ્ગંથોમાં પ્રસરાઓ હતો એવા મારા પિતા પૂર્વે એક નરિશ હતા. તેમના પરાક્રમથી દેવી અનેકા, અનેક શત્રુઓએ તેમને સન્માનવા વિચાર્યું અને કેટલાક દુષ્ટ મંડલીકાએ એકત્ર બની તેમના ઉપર આક્રમણ કર્યું, જ્યાં મગ પિતા તે સર્વના એકત્ર બંધને પણ પહોંચવા પૂર્ણ હતા. જેવું તેમનું નામ વીરસિંહ હતું તેવું જ તેમનું પરાક્રમ હતું. તેમણે અનેક શત્રુ દેવોનો પરાજય કરી તેમને હંકાર્યા, પરંતુ ત્યાં વિધિ જ વિકેદ ત્યાં માનવબલ શા વિસામમાં ! સ્વાર્થ સાધવાની દુરાશામાં નિષ્ફળ નિવડ્યાથી અસંતુષ્ટ થયેલો મારા પિતાને એક મંત્રી શત્રુઓને મળ્યો. સત્તિ સમયે ગદનાં દ્વાર ખુલ્લાં કરી દીધાં અને અરિદેવોને દુર્ગમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. સમયનો યોગ્ય વિચાર કરી મારા પિતાએ આ વખતે સાહસ કરવું વાસ્તવ ન ધાર્યું. અને મારા બાપ અને માતૃશ્રીને સાથે લઈ તેમણે વનપ્રયાણ કર્યું. હું પણ તેમની સાથેજ હતી. મારા આગક બન્ધુની ઉમ્મર આ વખતે માત્ર ત્રણ વર્ષની હતી. મહા કષ્ટને વેઠતાં અને ઉપાધિને સેવતાં અમે ચાર રાત્રિપર્યન્ત અશ્વોરવનને સેવ્યું. તોપણ ત્યાં પણ એ દુષ્ટ મંત્રી શત્રુદ લ સમેત ઉપસ્થિત થયો. મારી માતા કંપવા લાગી અને હું તો બચતી મારી માતાની સોડ્યમાંજ પેશી ગઈ. શત્રુદેવને દેખી મારા પિતાના અણુ કાંધથી લાલચોળ બની ગયાં. હસ્તમાં ખડગ ધારણ કરી નયેમ મૃગવન્દઉપર એક સિંહ તુડી પડે તેમ તે આ અરિદેવ ઉપર તુડી પડ્યા. યુદ્ધ ધણી વાર ચાલ્યું. ઝગઝગતા ખડગે એક પછી એકે મારા પિતાએ શત્રુનાં શીશો ફરાડવા માંડ્યાં. પણ શત્રુઓની સંખ્યા ઘણી મોટી હોવાથી અનેક શત્રુઓને મારતાં આખરે મૂર્ચ્છા ખાઈ પડ્યા. શ્રેણિતસરિતા તેમના શરીરમાંથી વહેવા લાગી. મારી માતા પણ મારા પિતાની આ દશા જોતાં મૂર્છા ત થઈ અને અમે બાપ બહેન ત્યાં રડવા લાગ્યાં.

“થોડી વારે મારી માતામાં કંઈક ચૈતન્ય આવ્યું. પરંતુ એ દશામાં તો તે દુષ્ટોએ પોતાની દુષ્ટતા અજમાવી. મારી માતાના દેશ પકડી ઘસડી જવા લાગ્યા. મારી માતા, હું મરે બાપ સર્વ આંકે

કરતાં હતાં પણ દેવને ક્યા સ્તાની ?”

આટલું કહેતાં કહેતાં ચપલાનું હૃદય વિદીર્ણ થઇ ગયું. તે ગળમળી થઇ, અમ્મ આવતા લાગ્યાં, કંઈ રીધાતા લાગ્યો. તે આગળ બેસી ન શકી. કામલાહર્યા રમાએ પણ આ ક્યા સાંભળી ધાણું રૂદન કર્યું. અને આખરે ગદ્ગદ સ્વરથી બોલી—

“ બહેન ! ક્ષમા કરજે. મેં દુઃખનું પુનઃસ્મરણ કરાવ્યું. ત્હને ધણુંજ કંટ આપ્યું. હવે રહેવા દે તે ક્યા. મારે નથી સાંભળવી. હું સર્વ સમજું ગઇ ” બોલતાં બોલતાં રમા યોધારઆંસુ પાડતી રડવાલાગી.

ચપલાની પૂર્વ ક્યા એવી દુઃખદ, મનોવેધક છે કે ગમે તેવા પાપાણુ હૃદયને પણ પીગળાવેજ - એકાદ અશ્રુખિંદુ પડાવે જ.

તો પણ ચપલા કંઈક કાગ પછી પુનઃ ધૈર્યને ધારતી, સાવધાન થઇ પૂર્વ ક્યા કહેવા લાગી -

“ મારી માતાથી દુઃખ સહન ન થયું. દુઃખેના લાથથી મુક્ત થઇ તે તો સુરલોક સીધાથી. હા. એ લાણુ મારા સ્મરણમાંથી જતી નથી તેની મૂર્તિ અલ્પાથી મારા નેત્ર આગળ તેવીને તેવીજ ખડી થાય છે. હા ! કેટલું તેનું મારા ઉપર હેત ! અરેરે ! કેટલું કંટ સહન કરતાં તેનો પ્રાણુ ગયો. ”

ચપલા પુનઃ ગદ્ગદિત થઈ અને થોડોવાર સ્તાંભી. આખરે શોષ ક્યા તેણે આરંભી—

“ બહેન ! તારા પિતાની હું અત્યંત આભારી છું. તેમણે મને એ દુષ્ટો પાસેથી મુક્ત કરાવી. એક ધર્મપુત્રી તરીકે મને ઉછેરી મારા બાઈનું તે દુષ્ટોએ શું કર્યું તેની મને ખબર નથી. તે હાલ જીવતે હશે કે નહીં તે પણ હું નથી જાણતી; તારા પિતાએ મને આશ્રય ન આપ્યો હોત તો હું પણ હતી ન હતી થઇ હોત. તેમના કાણુમાંથી હું જન્મપર્યન્ત મુક્ત થવાની નથી. તેમણે મારું લગ્ન પણ ચોંચાલાવે વણી ધામધુંમથી સશસ્ત્ર કર્યું છે. પણ બહેન ! પરમેશ્વરની કૃપા મને એક લાણુ પણ સુખી રાખવાની જાણાતી નથી. મારા પતિ મારા ઉપર અત્યંત પ્રેમ રાખતા હતા. પરંતુ તેમને વિદેશયાત્રા કરવા ગયે આજ આર વર્ષ થયાં છતાં નથી પત્ર કે કાંઈ કુશળ સમાચાર. કહું બહેન ! હવે તે મારી સ્થિતિ સાંભળી છે. છે કાંઈ મારા સમાન

દુઃખી કેવળ દુઃખનાં વક્ત્ર ઉગતાં હવે આક્રી છે. આથી જ ત્યારે ત્યારે હું એકાન્તને મેલું છું ત્યારે મારી પૂર્વ કથાનું મને સ્મરણ થાય છે, અને મારી આવી દિયતિ આવે છે. આ દુઃખનું આશ્વ પાણી શું ?

રમાદેવીનાં નેત્રકમળમાંથી અશ્રુનો વરસાદ વરસવા લાગ્યો. અને તેનાં શોકમગ્ન ચામું ગમ્.

પ્રકરણ ૩ જી.

પ્રેમભૂતિ.

આજ અદ્વિતિયાનો શુભદિવસ છે. નગર બહાર આવેલા શ્રી પુંડરિકેશ્વરતરફ સાંચકાલે શ્રી મહાપૂજનો સમય થયો હોવાથી, ધનવાન નેમજ ગરીબ સર્વ સ્ત્રી પુરોનાં વૃન્દા દર્શનાર્થે જતાં જળાય છે. દેવાલયમાં બીડ પણ અત્યારે પુરકળ છે. દશનું ટોચું નીકળે છે તો પીસનું પ્રવેશ કરતું તત્પરજ છે. બહાર નીકળનાર પણ નગરમાં પાછા ને જતાં ત્યાંજ આગ્ર આવળાં એવી કાલક્ષેપ કરે છે. આખરે મહાપૂજનો સમય થયો. આરતી થઈ ગઈ, પૂજન સમાપ્ત થયું. નગરજનો કેટલાક નગરતરફ પાછા ફર્યા. તો અન્ય સમિપરથ ઉપવનમાં વિહાર કરતા બેઠા. કેટલાક કુંદુભેએ તો કિસવરપ માનેલા આ દિવસે જન્મ વાનું પણ અહીંજ રાખેલું, તે હવે બોજન લેવાની તૈયારી કરવા લાગ્યાં.

આજ ઉપવનમાં એક બાલુએ જ્યાં અવર જવર સહેજ ઓછો પ્રતિત થતો હતો ત્યાં સ્વર્ગની અપ્સરાઓનું ભાન કરાવતી બે રમણીઓ કંઈ વાર્તાનિમગ્ન જણાય છે. એક રમણી આશરે પંદરેક વર્ષની મુઝા છે ત્યારે અન્ય આશરે પચીસેક વર્ષની થાવના લાગે છે. દ્રોષને એમ સહજ લાસે કે આ ઉભય રપરાશી રમણીઓ વનની શોભાનું વર્ણન વિલોકતી અત્રે એકાન્તમાં બેસી હશે. પણ ના તેમ નથી એતો એક પ્રેમભૂતિ મળવાના નિવારમાં મગ્ન છે. આ બે મુંદરીઓ કાણ ? અન્ય કોઈ નહિ પણ પૂર્વ પરિચિતા રમાદેવી અને ચપલાજ છે.

પર દૃષ્ટિ પડતાંજ ચિત્ત ચલાયમાન થઈ ગયું + + + + ફેટલાઈક વિચાર કરી તે તરણી સનમુખ આવી યુવકે વિનયપૂર્વક પૂછ્યું—

“આપ કોણ છો ?

આ મધુર વાક્ય શ્રવણ થતાંજ રમાદેવી ચોંકી ઉઠી. તેનું મુખ પ્રત્યક્ષિત થઈ ગયું. પરંતું લગ્નમંથી શિર નીચું રાખી મૌનજ રહી ચપલાએ સખીના ભાવ ઉપરથી જાણી લીધું કે આજ યુવકપર તે મોહીત છે. તેણે ધીરથી ઉત્તર આપ્યો—

“અમે અહીં આનાં રહેવાંથી છીએ. ” પરંતુ આપ ?

“હું ચન્દ્રાપુરીના રહેવાંથી છઉં. ”

ચપલા—“આપના સુભાગમનનો હેતુ શો છે ? ”

યુવક—“હું રણવીરસિંહની સાથે આવ્યો છઉં. ”

ચપલા—“આપનું નામ. ”

યુવક—“મને આપ પ્રેમી સંસારથી ઓગળાવો. ”

ચપલા પ્રેમીનું ચાતુર્ય દેખી વિસ્મીત થઈ વિચાર કરવા લાગી થોડોક સમય સુધી સર્વ ચૂપ રહ્યાં. પછી પ્રેમીએ હાસ્યયુક્ત વદનથી કહ્યું. “મારી ધ્રુવતાને માટે આપ ક્ષમા કરશો. અને આપ કોણ છે તે કહેવા હરકત ન હોય તો વિદિત કરશો. ”

ચપલા—“હમે બન્ને શ્રીનગરના જમીનદારની કન્યા છીએ.

પ્રેમી (હસીને)—“આપ હજી પછી કન્યાજ છો ? ”

ચપલા પ્રેમીનો ભાવ સમજી ગઈ. અને પ્રેમીની બુદ્ધિ વેદ્ય આશ્ચર્ય પામી. તે પુનઃહસીને બોલી—“હા ! આ બાલિકા હજી કન્યાજ છે”

પ્રેમીએ પ્રસન્ન ચિત્તથી પૂછ્યું—“એમનાં માતૃપિતા એમનાં બચ્ન કયેમ નથી કરતાં ? વિવાહ થોડાં તો થઈ ગયાં છે. ”

ચપલાએ મનમાં વિચાર્યું કે—“અવસર તો દીક છે. તેના મનનો ભાવ તે જાણી લઉં. ” ગંભીર સ્વરથી બોલી—“વિવાહ તો નિર્ણયિત થઈ ગયો છે, પણ લગ્ન હવે થશે. ”

પ્રેમીની સર્વ આશા લંગ થઈ. મુખકમળ કરમાઈ ગયું. તેણે ઉદ્વેગ ભાવથી પૂછ્યું. “વર અહીંના જ છે ” ચપલા તેનો ભાવ

વિચાર ફેરવવાનું કાર્ય પણ જોતું તેનું નહોતું. અપવાદે ફરી પામેથી રમાને સમજાવવા માંડી.

“ જો જોઈએ ! તારા મામા શિવભદ્ર આ વાતની સ્વીકાર નહિ કરે, અસાધ્યારે તે તારા વિવાહ વીરસિંહ સાથે કરશેજ. તે આપણા કહેવાથી પોતે કશા નિશ્ચયને ફેરવે તેવા નથી તેમ આપણે પણ તેમનાં આશ્રિતો તેમની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કેમ કરી શકીએ ? માટે જોઈએ તું કહી છે. તને વધારે શું કહેવું. તું આ વાત વિસરીજ. નહિ તો અત્યંત સંકટ સેવવું પડશે. આપણે ઓગાતી અને ગાય સતત પ્રાર્થના જ છીએ. સ્વતંત્ર રહેવાને માટે આપણે સરજનયલાં નથી. આ સ્વતંત્ર થવાની થયેલી તારી ઇચ્છા કામી છે. ”

“ પ્રિય ભગિની ! ” રમાએ કંઈક ધીર ધરી કહ્યું. તારું કહેવું કેટલેક અંશે ખરું છે. પરંતુ મારું મન મારે આશ્રિત નથી. હું તે પ્રેમમૂર્તિને નથીજ વિસારી શકિત. મેં તો તે મૂર્તિનેજ સર્વસ્વ અર્પણ કરી દીધું છે. અને હવે તે ગમે તે હોય, દીન છે વા થીમાન છે કે સામાન્ય સ્થિતિના હો, અને તે મારા સ્વિકાર પણ કરે કે ન કરે તથાપી હું તો તેની યાજ્ઞ ચુકી છું. હવે હું અન્યની થવાની નહીજ

રમા ! હજી તું બાળક છે. તને પૂર્વાપરનો સાર અસારનો વિચાર પણ નથી. શું તેનું પણ તને જ્ઞાન નથી કે તારો વિવાહ અન્ય સ્થળે થઈ પણ ગયો છે. હવે આ કુટુંબ શા કામનું ? વળી તેનો વિવાહ પણ અન્ય સ્થળે થયો છે કે નહિ તેની તને માહિતી છે ? તો પછી આનો અપરિચિત પ્રેમ શા કામનો ? ”

રમાદેવીના કામળ હૃદયમાં આ શબ્દો બાણ સમાન લાગ્યાં. તેનો મુખભાવ બદલાયો. પ્રસ્વેદગિન્દુઓથી મુખ ભીંજાયું, અને શોક સાગરમાં ગોથાં ખાલી સરલ હૃદય રમા સાંતળ બની સ્તબ્ધ રહી.

એવામાં સ્થામેથી એક યુવક—આકૃતિ તેમની તરફ આવતી જણાવા લાગી. તે રંગે બહુ ગૌર નહિ ત્યેમ સ્થામ પણ નહિ. છતાં તેનું સુંદર વદન, લબ્ય કપાલ. દિવ્ય નેત્ર, વિશાલ હ્રુજ, વિસ્તીર્ણ હૃદય સર્વ મનહર હતાં. તેનું વય આશરે ૨૦-૨૧ વર્ષનું હતું.

સુંદરીઓને જોતાંજ તે યુવક સ્થંભ્યો. કામલાંગી મનહર મૂર્તિ

“ પ્રિય ભગિની ! આ પ્રેમમૂર્તિનું દર્શન થાદેવીના લગ્ન પ્રસંગે પ્રથમજ ત્યારે મને થયું ત્યારથીજ તેનું સ્થાન મારા હૃદયમાં થયું છે. આપણા ! કેવી સુંદર છત્રી ! ” દીર્ઘ નિશ્વાસ નાંખતી રાધેવી ચપલાને આટલું કહેતાં કહેતાં પ્રેમમગ્ન થઈ, મુખાર્પિન્દ પ્રકુલ બન્યું.

“ જ્ઞેન ! એવા ગાંધ વિચાર છોડ, આથી વિપતિ આવવાનો સંભવ છે. નથી જાણતી કે શિવભદ્રે તો તારો વિવાહ કૃષ્ણપુરના વીર સિંહ સાથે નક્કી પણ કર્યો છે, અને તેમને અત્ર બોલાવ્યા પણ છે.

“ પણ હું તો તે પ્રેમમૂર્તિનીજ થઈ ચુકી છું. તેના—”

“ હવે કૃપા કરી આવા ઉદ્દગારો કાઢતી નહિ. બગાડકારથી તારાં લગ્ન થશે તો. ? ”

“ તો. શું ! આ છવનો કદાપિ—“ આગળ બોલતાં રમા શરમાઈ, તે વચ્ચે ન બોલી શકી. પરંતુ ચક્ષુદ્વારા જલપ્રવાહ વહેવા લાગ્યો.

“ આતો હીક ન થયું, આ કામલાંગીના કામલ હૃદયમાંથી પ્રેમાંકુરો કાઢવાં દુસ્તર છે, તો પણ લાવ એકવાર એટલા કરી જોડે ” ધારી પુનઃ ચપલાએ ગંભીર સ્વરે કહ્યું—

“ જ્ઞેન રમા ! અપરિચિતપ્રતિ આટલો બધો પ્રેમ સંખવો શું તને ઉચિત લાગે છે ? કદાપિ તેજ તારો સ્વીકાર નહિ કરે તો શું કરીશ ?

“ શું કરીશ ? કંઈક કરીશજ. ”

પણ તેનું કાંઈ પ્રમાણ હશે કે નહિ ? ”

“ પ્રમાણ ! પ્રમાણ હૃદય ! ! ”

“ જો જ્ઞેન, આ રીતી સારી નથી. નથી જાણતાં તેનું આપણે નામ, ધર્મ કે નિશાન. નથી ખચર આપણને તેના કુલગૌરવની તો પછી તેની સાથે પ્રેમ શા કામનો ? પાછળથી પરતાવું પડે. ”

“ જ્ઞેન, ચન્દ્ર તે હથેલીમાં સંતાડ્યો શ્વેતો હશે ? ! ”

“ પણ ત્યારે તેથી શું તે કલંકરહિત છે ? ! ”

રમા ઉત્તર ન આપતાં રજ્યા જેવી થઈ ગઈ. ચપલા પણ થોડાક સમય બની આ તરફ રમાનાં પ્રેમાંકુરો ખસેડવાં તે પણ કહિન હતું, ત્યારે બીજી તરફ શિવભદ્ર પણ એક દડ નિશ્ચયવાળા હતા, તેથી તેમનો

સમજી જનાં વિચાર કરીને બોલી નહિ કાઢ વિરથી છે. ”

પ્રેમી હંધ વિચાર કરીને-“ લગ્ન ક્યારે થશે ? ”

ચપલાએ તેને નિરાશ કરવો કેવળ અનુચિત ધારી મૃદુરવરથી

“ લગ્ન પણ થઈ ગયાં હોય; પરંતુ... ..

પ્રેમીની આશા પુનઃ પ્રવૃત્તિત થઈ. મનમાં નાના પ્રકારની મુલ આશાઓનો સંચાર થતા લાગ્યો પરંતુ એટલામાં થોડોક સમય શાંત રહ્યા પછી ચપલાએ પુછ્યું “ આપનો વિવાહ ? ”

“ હજી હું કુવશિષ્ટું. ”

“ વિવાહ કોની સાથે થશે ? ”

“ તે કદાપી નહિ થાય. ”

“ કેમ ? ”

“ મારી હમ્મજ ”

“ તો શું ? આપની વિવાહ કરવાની હમ્મજ નથી ? ”

“ હમ્મજ ક્યેમ ન હોય ? હમ્મજ તો સર્વને હોય પરંતુ હું જેના ઉપર પ્રેમ રાખું છું તેની સાથે થાય તો જ હું લગ્ન કરવાનો ”

ચપલા શાન્ત થઈ ગઈ. આ વાત સાંભળી રમાદેવીની સર્વ આશા ભંગ થઈ ગઈ. મનમાં વિચાર્યું “ મેં મોટી ભૂલ કરી. જેને મેં પ્રેમભાવ ગણ્યા તેનો પ્રથમથીજ અન્યના પ્રેમપાત્ર બન્યા છે. ”

રમાદેવીની જાતી ધડકવા લાગી. અનેક પ્રકારના તર્કવિતર્કોએ તેના મનને વિહવલ બનાવી દીધું રમાદેવીએ ઉદાસ બાવથી સખી પ્રત્યે કહ્યું “ આશ્ચર્ય સખિ ! ઘેર જઈએ ! ખુબ સમય થયો. ”

ચપલાએ પ્રેમીને કહ્યું-“ અમે હવે જવાની રજા લઈએ છીએ. પ્રેમી ખીચારો હજી સુધી પ્રેમની લહરિમાં ગોથાં ખાતાં હતો, ચપલાએ જ્યારે જવાનું કહ્યું ત્યારે થોડી ઊંડી ચંબીરતાથી બોલ્યો-“ મને હજી સુધી આપનાં નામ જાણવાનો લાગ ન મળ્યો. ”

ચપલા-“ આપ આ જાણિકને અનુસંગીની અને અભાગીનીના નામથી ઓળખાતો. ”

પ્રેમી-“ બસ ! મારી જિંદગીનું પ્રાર્થના છે કે આ દીસને વિસારી ન દેશો ! ”

“ હું પણ એજ કહેવાની હતી. હીક ! હવે આપનાં દર્શન પુનઃ ક્યારે થશે ? ”

“ કાલ પ્રાતઃકાલમાં અત્રિં આવી જશ પંડી તો જોઈ પૂર્ણિમાને દિવસે આ સ્થાનમાં પુનઃ આવીશ. ”

“ બની શકશે તો અમે પણ + + + + ”

ત્યજે જાય ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યાં.

પ્રકરણ ૪ થું

શિવભદ્ર અને ચપલા

ચપલા ગૃહમાં એક સ્થલે બેસી નાના પ્રકારની ચિન્તા કરી રહી છે. ‘ હવે શું કરવું યોગ્ય છે ? શિવભદ્ર ને વાદ્દાન કરી ચૂક્યાં છે, હવે તે આ વાત કેમ માન્ય કરશે ? ! હું પણ તેમને શું કહું ? ! ! આ કામજી દ્વંદ્વપાત્રાને કેવલ અયોગ્ય સમયે પ્રેમાંકુશ રહ્યા છે. હે પ્રભો ! તું તેની રક્ષા કર્ય ! મારી બુદ્ધિનું તો દેકાણું જ નથી. શિવભદ્રને કહેવા જેવું બહાનું પણ જડતું નથી. ’ આવી આવી ચિન્તામાં મગ્ન રહેવાથી તેનું મુખકમલ કરમાઈ ગયું છે, કપાળે જે લાથ મુઠી જમીન તરફ તે જોતી બેઠી છે.

શિવભદ્ર તેવામાં આવ્યા અને ચપલાને ઉદ્ધારી દેખનાંજ પુછ્યું—

“ ચપલા ! આજ ઉદ્ધાર ક્યેમ છે ? ”

“ કાંઈ નહિ ”

“ કાંઈ નહિ ક્યેમ. કાંઈ લેવું તો જોઈએજ ? ”

“ કાંઈ હશે તો ખરજ, પણ કહાથી થું વળ્યું ? ! ”

“ કેમ, કહીશ તો તેનો ઉપાય થશે. , ”

“ થું આપ તેનો ઉપાય કરશો ? ”

“ બની શકે ત્યેમ હશે તો શામાટે નહિ કરું ? ”

ચપલા થોડાક સમય મૌન રહી શિવભદ્ર પુનઃ પ્રશ્ન કર્યો—

“ તું કહેતી ક્યેમ નથી ? ”

“ સાંભળો ત્યારે હું કહુંકું ” ચપલા ગંભીર સ્વરથી બોલી

“ આજ ભાગીરથીના તટઉપર એક અપૂર્વ યોગીરાજનાં દર્શન થયાં. તેમને જોનાંજ સદાશત્ શંકરનું બાન થઈ જાય ત્યેમ હતું. તેમની પૂજા અનેક રીતી પુરા કરતાં હતાં. અને તે સર્વ કાઢને અસિવાઈ દેતા હતા. આથી મદાત્માને પોતાનો હાથ ખતાવતી હતી અને તે હાથ જોઈ જૂત, ભવિષ્ય વર્તમાન સર્વ કાળની વાત કહી દેતા હતા. આ જોઈ મને પણ મારી પ્રિય ભગિની રમાદેવીનો હાથ ખતાવવાનું મન થયું. રમાનો હાથ જોઈ મદાત્માશ્રીએ દીર્ઘ કાલ પર્વત વિચાર કર્યો. પછી તેના જન્મથી તે આજ મુખીની સર્વ વાત સવિસ્તર સત્ય કહી દીધી.

ત્યાર પછી મેં તેના વિવાહ સંબંધી પૂછ્યું. યોગીરાજે ખિન્ન થઈ કહ્યું— “ ! હવે હું ભવિષ્યની વાત નહિ કહું. ભવિષ્ય જાણી તમને કહેશ થશે. હું તેમને પગે પડી અને કહ્યું—“ ભવિષ્ય જાણવાની મારી ઈચ્છા બહુ છે. આપ કૃપા કરી કહી દો. ” પછી તેમણે કહ્યું—“ વાર બેસ ! તમે અત્યંત આગ્રહ કરો છે, ત્યારે કહું છું સાંભળો. આગળ મોટી વિપત્તિ આવવાની છે. જેની સાથે આ જાત્રિકાનો વિવાહ થયો છે તેની સાથે કદાપી કાલે તેનું લગ્ન થવાનું નથી. અને જો થશે તો ધૂણાજ કહેશ થશે. માટે માફ કહું માની તેનો વિવાહ ભાંગી નાંખો નહિ તો બહુ સંકટ સહનું પડશે. ” આટલું કહી યોગીરાજ આગળ જતા તટપર થયા. આ વખતે મેં તેમને સવિનય આપણે ઘેર આવવા પ્રાર્થના કરી પરન્તુ તેમણે સ્વીકાર ન કર્યો. વળી જતાં જતાં મેં ખીજન કેટલાક પ્રશ્નો પૂછ્યાં પણ તેનો પશુ જવાબ ન મળ્યો અને ભાગીરથીના ઉત્તર પ્રદેશ તરફ ચાલ્યા ગયા. ત્યારથી હું ઉદાસ થઈ અહિં ચિન્તા કરતી એકલી બેસી છઉં. ”

શિવભદ્ર આ સર્વ વાત સાંભળતાં પાપાણુવત્ ઉભા રહ્યા. ચપલા ન્યારે વાત કહી રહી ત્યારે શિવભદ્રે કહ્યું—“ એ યોગીરાજ ક્યાં રહે છે ? ”

“ એનો ખબર નથી. પરન્તુ આટલું તો જાણું છે કે તે વિદ્યુતી છે અને સર્વ કાંઈ તેમને યોગીરાજ કહે છે. ”

શિવભદ્ર વિચાર સાગરમાં ડૂબી ગયા, શાંતજ ઉભા; પણ થોડા સમય પછી ધીમે સ્વરે જ બોલ્યા—

“ ચપલા ! તું સારી રીતે જાણે છે કે તમારા બે શિશુઓ આ સંસારમાં મારે કાંઈ જ નથી. સ્ત્રી, પુત્ર, બાન્ધવ કોઈ પણ નથી તેથી ચપલા ! પ્રિય ચપલા ! તારી દુઃખી અવસ્થા જોઈ મને અત્યંત દુઃખ થાય છે. હા ! પ્રાણુપર રમદેરી ! તારે માટે મેં કેટલો સુયોગ્યવર શોધી કઢાડ્યો હતો. પરંતુ કાણ જાણે ધમરની સથો ધમ્મ હશે ? ! કાંઈ સમજી શકતું નથી. ”

“ ધીરજશો ! ધીરજનાં ફલ મીઠાં છે. અંધીરાઈનો આ સમય નથી ”

ચપલા ! તું પૈર્વ શપ્તમાનું કહે છે. પણ હવે પૈર્વ લગના દિવસ પાસે આવતા જાય છે. હવે થું કરવું તેની સુજ પત્ની નથી

“ મને એમ સુજે છે કે કાંઈપણ યુક્તિ કરી મુક્તિ મુકાવી દેવું પંડીની વાત પંડી થઈ પડશે. ” ચપલાએ ધીમેથી કહ્યું.

ચપલા આગળ કંઈ બોલવા જતી હતી એટલામાં શિવભદ્ર બોલી ઉઠ્યા: — “ હું અત્યારે કહેવાજ આપ્યો હતો કે નરેન્દ્રસિંહ તો જન લાઈ આવી પણ ચૂક્યા છે. હવે થું કરવું ? ! ”

આ વાત ચપલાને વજ્રપ્રહારસમ લાગી. તે ધીરચિત્તા હોવા છતાં પણ ગભરાઈ ગઈ, કાંઈ બોલી શકાયું નહિ અને વિચારમગ્ન થઈ ગઈ.

“ ચપલા ! શો વિચાર કરે છે ? ! તે લોકોને થું કહું ? ! ”

“ કાલ તેમને એવું કહેવું કે અમારા ગુરુમહારાજની આજ્ઞા નથી

“ ત્યારે તેઓ એમ નહિ કહે કે, પ્રથમ ગુરુમહારાજ ક્યાં ઉઠી ગયા હતા ? ? ? ”

“ દેશાટન કરવા ગયા હતા. ”

“ ચપલા તું જરા વિચાર કરીને બોલ્ય ! આવી મૂર્ખાઈ બ રેલી વાત તો મેં કાંઈને મુખે સાંભળી નહતી. એકવાર દૃઢ નિશ્ચય કરી જેમને વિવાહને માટે બોલાવ્યા તેમને પાછા ક્યેમ વિદાય કરાય ? લોકોમાં મારું કેવું દેખાય ? ! ! ”

“ ત્યારે થું જાણી જોઈને કુવામાયે પત્રાય કે ? ! ! ”

“ નહિ જ ! પરંતુ ધમરનીજ એ ધમ્મ હશે તો આપણે થું કરી શકીશું ? ”

આમ આવી વાતમાં હંધરને હોય શું કામ તો હોય ? હંધરે વિપતિના સમાચારની મુઝના પહેલેથી આખી દીધી છે. આખી વંધારે હંધરે શું કરે ? ”

“ હા ! અપસા ! ખરું કહે છે; પરંતુ હંધરે મનુષ્યની પા-
છગળ માન અપમાન લગાડ્યું છે. માન સર્વને પ્રીય છે. જેને મેં ખુ-
શીથી વાકાલન આપી નહિ એલાખ્યાં તેનો કેવી રીતે અનાદર કરી શ-
કાય ? ખરેખર ! માણસો તો તે નહિજ બને. ‘ પ્રાણુ જાય તો ભલે
પ્રાણુ વચન વ્યર્થ ન જાય ’ એ આરં પણુ છે. ”

“ યોગીરાજના કથનાનુસાર કરવું પણુ અતિ આવશ્યક છે. અને
તેમ કર્યાથીજ મારી પ્રિય ભગિનીનું કલ્યાણ થશે અને તે સર્વદા
સુખી રહેશે. ”

“ ઠીક, ત્યારે તો હું જાઉં છું. કદાચ મગશે તો આ સાંશયિક
મર્મનું નિરાકરણ થાય એવો ઉપાય પુગીશ. ”

“ કદાચ તે નહિ મળે તો ? ”

“ નહિ મળે તો સુમનનું લગ્ન વીરસિંહ સાથે કરી દહશ,
પચી યનાર હશે તે થશે, લોકોમાં આરં હાસ્ય નહિજ કરાવું. ”

“ શું ત્યારે પુત્રીનું આ લગ્નથી પરિણમતુ અનિષ્ટ પણુ મા-
ણસી જોવાશે કે ? નહિ, નહિ ! મારા જીવતાં તો રમાદેવીનો વિવાહ
વીરસિંહ સાથે કદી યનાર નથી—પ્રિય ભગિનીને હું કદિપણુ દુઃખી
જોનાર નથી. ”

અપસા ! યોગીરાજનું કહેવું યથાર્થ લાગે છે. કારણ કે અત્યા-
ચારીજ બધારે કહાલ થયો તો આમળ જતાં શું થશે. પ્રિય અપસા ! તુ
દુઃસમજ મુઠી દહા યોગીરાજને બુઝી જા ! ”

“ તે તો કદી બનશે નહિ; પ્રિય રમાદેવીને જાણી જોઈને કુ-
વામાં નાંખી જન્મમુખી દુઃખી કરવાનું આણસી તો કદાપી બનશે નહિ !

“ અપસા ! માનવું હોય તો માન ! તારી દંપ્તિ, હું જે કદી
ગણાવું તેમાં કદી ફેર પડનાર નથી ! ”

અપસાના નેત્રમાંથી અશ્રધાગ્ર વહેવા લાગી.

શિવભને કહ્યું—“ અપસા ! હું જાઉં છું, તું શોક છાડ ! વિષ-
ખર ! અને વિચાર કર કે હંધરદંપ્તિ આમળ આવડું શું આવે છે.

તું ક્યાં નથી જાણતી કે હથેરેનું અલીપસી. ”

આમ કહેતાં કહેતાં શિવભદ્ર ચાલ્યા ગયા અને ચપલા ચિન્તા-
મન ત્યાંજ બેસી રહી

પ્રકરણ ૫ મું.

અકસ્માત.

ચપલા એકાન્તમાં બેસી શિવભદ્રની કહેલી વાતોનો વિચાર કરી
રહી છે, એટલામાં આવી દારીએ કહ્યું “ ચપલા બહેન, સત્તર ચાલો
રમાદેવી આપને બોલાવે છે ! ” દારીને ગાભરી બનેલી જોઈ ચપલા
તરતજ ઉઠી અને રમદેવી પાસે ગઈ. દરથી રમાદેવીને જોતાં ચપલા
ગભરાઈ ગઈ અને આડકતરી બાજુએ યઈ તેની પાછળ જઈ ઉભી
રહી. રમાની અવસ્થા આ સમયે વિચિત્ર હતી. ગ્રામા હસ્ત ઉપર દ્રા-
મળ કપોળ દેકવી મસ્તક નીચું રાખી જમણા હાથની અંગૂઠીના નખ
વડે જમીન કોતરતી બેઠી હતી. નેત્રમાંથી મુંઝનાસમાકાર અશ્રુનિંદુઓ
પડતાં હતાં વળી હોઠ પાણુ જરા ફડફડતા હતા ચપલા તેની ગ્રામી
બાજુએ જઈ બેઠી અને પોતાના સાગ્રીથી તેના મુખપરનાં અશ્રુનિંદુ
ઓ લોપી નાંખી કહ્યું:—

“ કેમ ! રમા, આજ ઉદાસ કેમ છે, ગભરાય છે કેમ ? ! ”

ચપલાને જોઈ રમાદેવી શાન્ત થઈ ગઈ અને કુંધઈ ગયેલ ગળે
બોલી—ચિન્તા તો કાંઈ નથી. પરંતુ દ્રાણુ ગાળે શાથી એમને કાંઈક
થાય છે. માથું દુખે છે, પહેલાંતો ખર્તીમાં દુઃખ થતું હતું પરંતુ હવે
તો તે અત્યંત ધડકે છે જીવ ચુંચાય છે, મનમાં બહુજ ગભરામણુ થાય
છે, આ કારણને લીધેજ મેં તને બોલાવા મોકલી હતી. ’

“ બહેન તું ગભરાઈશ નહિ. આ દુઃખ કેવળ તારી ચિન્તાનું
જ કારણ છે. ‘ સજીવ દહતિ ચિન્તા નિજીવ દહતિ ચિતા ’ આ મુત
નો અભ્યાસ તોં ક્યાં નથી કર્યો ? હમણાંનું તને નથી આવ્યાનું બાન
કે નથી મુઝાનું બાન ? માંદી ન થાય તો શું થાય ! વાર ! હવે તો
તારી હઠ છોડ ! ”

“ મામા શું કરેતા હતા ? ”

“ જ્ઞેન તું જાણતી નથી કે પુરુષોનો જીવ જાય પણ વચન કદાપી ન કરે. માગથી બન્યું તેટલું મેં કહ્યું ! અહિં આ તારી આ રિચની છે. અને ત્યાં તારા મામા માનના ટેકને માંડ કહે છે કે મને તેમ કામ પણ રમાનું જાન પીરસિંહજી સાથે કરીશજ. કહે ! હવે શું કરવું ? અપલાનું આ વાક્ય સંભળી રમાદેવીને તે નિશ્ચય થયો કે મારી સર્વ આંશા નિરાશ થઈ ગઈ, હવે મનવંજિત પ્રાણવસ્તુલ મેળવવાની બેશ માત્ર પણ આશા નથી.

આ નિશ્ચય થતાંજ રમાના શરીરમાં પ્રત્યેક પ્રવાહ વહેવા લાગ્યો, અક્ષુઓ ચઢી ગયાં અને વારંવાર ધુજવા લાગી. એકવાર ચીસાઈ ને બોલી “ હૃદય રત્ન ગયું ! ” અને એક દીર્ઘ નિઃશ્વાસ નાંખી કપાઈ પડતાં કદળી સ્તંભની ગાફક પૃથ્વીપર મુર્ચ્છિત થઈ પડી. તેના મુખના ભાવ ઉપરથી જાણવું હતું કે તેનો પ્રાણ પ્રમાણ કરવાની ચો-જળા કરી રહ્યા છે.

અપલા રમદેવીની આ દશા જોઈ ગભરાઈ ગઈ અને શુભાશ-જળા લાતી રમાના મુખપર છાંટી ધીમે ધીમે પંખો નાંખવા લાગી. કેટલોક સમય થયા પછી રમાદેવીએ આંખો ઉઘાડી અને જળ માગ્યું. અપલાએ જળપાન કરાવ્યું. રમા વળી એક દીર્ઘ નિઃશ્વાસ નાંખ્યો અને પુનઃમુર્ચ્છિત થઈ ગઈ. અપલા ગભરાઈ ગઈ, પુનઃશુભાશજળા છાંટી ચો ઝાક સમય સુધી પંખો નાંખ્યો. પરંતુ રમાદેવીમાં ચેતન ન આવ્યું. ત્યારે અપલાએ જાણ્યું કે મારી સર્વ યુક્તિઓ નિષ્ફળ નિવડી ત્યારે તેણે શિવભદ્રને બોલાવવા એક દારી મોકલી. અર્ધ સમયમાં શિવભદ્ર આવ્યા અને જુવે છે તો રમાદેવી એક સખવત સંખ્યા ઉપર પડી છે અને અપલા રહન કરી રહી છે. શિવભદ્રે પુછ્યું આ શું થયું ? અપલાથી બોલી શકાયું નહિ. શિવભદ્રે પુનઃપ્રશ્ન કર્યો આ શું થયું ! અપલા વધારે અધીર થઈ શેવા લાગી. શિવભદ્ર ગંભીરતા ધારણ કરી કહ્યું—અપલા ધૈર્ય ધર ! ગભરાવાનો આ સમય નથી. આ શું થયું છે તે મને તરતજ દર્શાવતો ઉપાય કરીએ. અપલાએ ગદગદ સ્વરે કહ્યું—“ હવે જાણે શું થયું ! યોગીશજ્ઞના દર્શન થયા પછી તે ચિન્તાવર તો હતીજ તેણામાં વળી આ દુઃખ થયું, તેની જાતી દુખવા લાગી અને તેણે અને બોલાવવા દારી મોકલી દુઃખ આતી ત્યારેતો તે

વિકલ જ હતી ત્યાર પછી અત્ય સમયમાં રમા-પ્રિય રમાની આ દશા થઈ ગઈ. ! અરેરે ! આતે હમ્મર દોષ નહિ તો બીજું શું ? આટલું કહી ચપલા વિકલ થઈ શેવા લાગી. હા ! પ્રિય રમાદેવી તને આ શું થઈ ગયું, હમણાં તો તેં મને બોલાવવા મોકલ્યું હતું. તે શું આવું દુઃખ બતાવવાનેજ કે ? હાય ! રમા તને આ શું થયું ! અરે ! કાંઈ ઉપાયની શીઘ્ર યોજના કરો. બુઝો તો ખરા આવું દુઃખ કેવું થઈ ગયું છે. ચન્દ્રકળાસમ મુખાર્વિંદ ઉપર મલિનતાએ કેવું આક્રમણ કર્યું ? ! અરેરે ! આતો છેલ્લી ધડી હોમ એમ જણાય છે. લાઈ ! કાંઈ જઈ વૈદ્યશઙ્ગને બોલાવી આવો ! રમા ! શું તેં યોજના આપા દિવસને માટેજ મારી સાથે અત્યંત પ્રેમ રાખ્યો હતો ? પ્રિય ભગિની તને જોઈને મારું દુઃખ વિસરી ગઈ હતી. ખરેખર મારી દુખીયણની તું આધાર હતી. મેં તો તને આંધળાની લાકડી સમાન ગણી હતી. વિધાતા ! તને પણ મારી દયા ના આવી ! પ્રિય રમાદેવી તું શું નહિ બોલે ? ! અરેરે ! મારી બોલતી મેના ક્યાં ગઈ, હવે મને કાંઈ સુઝતું નથી. અત્યંત મુઝાકિંહું. અરે ! આ સંસારમાં કાંઈપણ એવું નથી કે મારી પ્રિય રમાદેવીને આવી જગાડે ? અરેરે આતે કેવી મુર્ખા હુ તો અદ્યાપિપર્યંત પથ્થરની છાતી કરી દુઃખ બોગવતી આવી હતી. પણ હવે તારું દુઃખ તો સહન નથીજ થતું. ”

આ પ્રકારે વિલાપ કરી ચપલા રડવા લાગી. શિવભદ્ર પણ ગલસાઈ ગયા. પણ મનથી ધૈર્ય ધારણ કરી ચપલાને કહ્યું—“ ચપલા તું મનરાઈશ નહિ ? જાહેન ! હું જાહેન વૈદ્યશઙ્ગ ને બોલાવી લાવું છું ! ! આટલું કહી શિવભદ્ર આવી નીકળ્યા અને ચતપુરના સુપ્રસિદ્ધ વૈદ્ય શિરોમણી ધરણીધરશર્માને બોલાવી લાવ્યા. નાડીવિદ્યામાં અતિ પ્રવીણ વૈદ્યશઙ્ગે રમાદેવીની નાડી તપાસી, દીર્ઘ ક્ષણ સુધી વિચાર કર્યો પણ નાડીને પતો લાગ્યો નહિ. અત્યંત વિચાર કરી ધરણીધર શર્મા એ કહ્યું. શિવભદ્રભાઈ આ જાલિદના દોમલ હૃદયમાં કંઈલું પીડા છે. રોમ અસાધ્ય છે. પરમ કૃપાળુ હૃદયે સૌ સારાંવાનાં કરશે ! હું એક ઔષધ આપું છું તે કલાકે કલાકે જળમિશ્રિત કરી પાળે. સત્તર આ-સમ થઈ જશે ! પરંતુ જ્યારે જરૂરે ચેતન આવે ત્યારે મને સમાચાર કહેવરાવજો. વૈદ્યશઙ્ગે ઔષધીને પાણીમાં ધસી રમાને પાઈ દીધી. ધરણીધરશર્મા થોડોક સમય સુધી બેઠાં પરંતુ રમાદેવીમાં ચેતન્ય

ન આવ્યું' જોઈ તેમણે કહ્યું: " હવે રત્ન લકિયું, આજ કૈંદાવ બ-
રાખર સમયે આપતાં જાણે. અને જ્યારે જરા પણ ચેતન્ય અને ત્યારે
મને જોડાવવા જોડાવજો. ! કાંઈ મલગણે નહિ આવેથી ચમચાણુ છે.
હવે સૌ સારાંવાના કરશે ! " આમ ફરી પૈદરાજ આઘ્યા ગયા. શિ-
વભદ્ર અને ચપલા રમાદેવીની પાસેજ બેસી રહ્યા કલાકે કલાકે ચપલા
આવ્યે આપતી અને રમાદેવીની આફતી દેખી અથ રવતી અને આ
જોઈ શિવભદ્ર તેને સમજાવતા હતા.

આવી રીતે રાત્રી વ્યતિત થઈ ગઈ. પ્રાતઃકાળનો સમય થયો.
મન્દ મન્દ સમીર વહેવા લાગ્યો. આખરે રમાએ નેત્રકમળ ધીમેથી ખુ-
લા કર્યા અને એક ઉઠા બ્રાસ લઈ જલયાવના કરી. ચપલાએ હાં
પૂવક જળપાન કરાવ્યું. શિવભદ્રે ફરી ધરણીધર પૈદરાજને જોડાવ્યા.
પૈદરાજ આવ્યા અને નાડી જોઈને કહ્યું:—" હવે કાંઈ ચિન્તાનું કારણ
નથી ! જ્યારે અગ્રવા માંડ્યો છે. હવે આરામ સત્વર થઈ જશે !
પરમાત્મા સર્વ કુશળ કરશે. આટલું કહી, પૈદરાજ આઘ્યા ગયાં. શિ-
વભદ્ર પણ તેમની સાથેજ ગયા. ચપલા ઉઠાસ થઈ રમાદેવીનું મુખ-
કમળ જોવા કરતી બેસી રહી.

પ્રકરણ ૬૬.

ત્રિપુટી.

સાચંકારના મુરમશીય સમયે બાગીરથી સરિતાના તરંગની
છટા નીલાગતા ચિન્તાસંતપ્ત પ્રહયને શીતલ કરતા ત્રણુ યુવકો ઉભા
રહ્યા છે. આ કોણુ છે અને શી ચિન્તા કરે છે ? પાકક જુદા ! તે
જાણવાની તમારે આવશ્યકતા છે. આ ત્રણુમાંથી મોટા અને અંગે જા-
રવાળાં છે તેમનું રત્નસિંહ અભિજ્ઞાન છે. તેમની અવસ્થા અત્યારે
ચોત્રીસેક વર્ષની હશે ! તે એક મોટા ધુર્તરાજ છે. અને રૂપ પરિવ-
ર્તન કરવામાં પરમ દક્ષ છે, સુદ્ધિ કળા પણ તેમની આંધે અત્યંત
સ્નેહ રાખતી જાણાય છે. તે અતિ રૂપવાન પણ છે. અને સર્વ યુલુ
સંપન્ન હોવાથી નાની વયમાં કૃષ્ણપુરના સંન્યસત્રીનું મહાધારણ કર-

વામાં વિજયી નિવડ્યા છે, તેમનું ચાતુર્ય કૃષ્ણપુરમાં સુવિખ્યાત છે.

દ્વિતીય યુવકનો વર્ણ કૃષ્ણ, કાયા સ્થુલ, બાહુલંબ, હૃદય પ્રશસ્ત, અને નેત્ર લાલચોળ છે, તેથી તે સહજ મોઢી હોય તેવો ભાસ થાય છે. તેમનું નામ લક્ષ્મણસિંહ છે, અને કૃષ્ણપુરના સેનાપતિ પણ તેજ છે. તેમનું વય ૩૦ વર્ષથી અધિક નથી. રૂપતો ભયંકર છે પરંતુ શાસ્ત્ર વિદ્યામાં તે પરમ નિપુણ છે.

આ બન્નેની સાથે તૃતીય સર્વોગસુંદર સુકુમાર યુવકનું નામ વીરસીંહ છે. પ્રથમ તરંગમાં વાંચકોની સાથે પરિચય કરાવેલ કૃષ્ણપુરના રાજકુમાર આ પોતેજ છે. તેમની અવસ્થા પચીસ વરસથી કાંઠક ન્યુન છે. સંગિતશાસ્ત્રમાં તે નિપુણ છે અને ધર્મશાસ્ત્રનું પણ તેમણે સારી રીતે અધ્યયન કર્યું છે. આ યુવકને શી ચિન્તા છે, તે કહેવાની જરૂરજ રહેતી નથી. વાંચક વર્ગ તે સ્વતઃ સમજી લેશે. તે લોકો શી વાર્તાલાપ કરી રહ્યા છે, તે લખવું અને આવશ્યક છે.

વીરસીંહે ઉદ્ધસ ભાવથી કહ્યું:—“ભાઈ રત્નસિંહ હવે શું કરીશું?”

રત્નસિંહ—“શું કરવું? તે દિવસનો તો સર્વ હાલ વિદિત થયો છે, પરંતુ શિવભદ્ર શું કરવા ઇચ્છે છે, તેતો અદ્યાપિ પર્યંત ન જ જણાયું. કાંઈ નહિ એ પણ એકાદ દિવસમાં વિદિત થશે. અને પછી જે કરવું યોગ્ય હશે તે કરીશું.”

લક્ષ્મણસિંહ—“હા તે દિવસનો હાલ તો વિદિતજ છે, પરંતુ ત્યાર પછી શું થયું?”

રત્નસિંહ—“હા એ પણ વિદિત થશે! હવે લગ્નના બેજ દિવસ બાકી છે, જે હશે તે પોતાની મેજેજ જણાશે! જોયા કરોને તમે!”

વીરસીંહ—“પરંતુ હાલ તો તે માંદગી બોગવે છે. લગ્ન કેવી રીતે થઈ શકશે?”

રત્નસિંહ—“આ સર્વમાં ચપલાનું આપદ્ય છે તેકાંઈ અન્યની સાથે રમાડેવીનું લગ્ન કરવાને ધારે છે. ખરે! એ અતિ ચતુર બી છે. શિવભદ્રને તેણે વાક પડતાથી છતી લીધા છે. પરંતુ શિવભદ્ર તો એક આબરૂદાર માણસ છે. તે પોતાના નામને કલંક લાગે તેમ કદાપિ યથા દેશેજ નહિ.”

વીરસીંહ—“એ તો તે દિવસની વાત ઉપરથીજ સમજાઈ

મયું છે, પરંતુ મી ચરિત્ર કાંઈ જેવું તેવું નથી હોતું. કશું છે કે:-

ચરિત્ર ત્રિયાતું પુરુષોત્તમ લાભ્ય,
મુરો ન જાણે જન દોષ આત્ર ? ।

રત્નસિંહ—“આપનું કહેવું તો યથાર્થ છે. પણ શિવભદ્રની જાત-
તમાં તેમ થાય એમ લાગતું નથી. અને કદાચ ચપલાનું કશું માને
તોય શું ? શી ચિન્તા છે ! તેમને પણ ખતાવી આપું ! હું કાંઈ જેવો
તેવો મનુષ્ય નથી. આતુર્યમાં એકા ગણતા સ્થામનુંદરજનો મુખ્ય સિધ્ધ
હું. શું કરું તેઓ હાલ નથી નહિં તો જોઈલેત-ખતાવી આપત ! ”

લક્ષ્મણસીંહ—“હવે નથી તેની શી વાત ! હવે જે કાર્ય કરવાનું
હોય તેનો પ્રારંભ કરો ? ”

રત્નસીંહ—“શું કરવું ! તેમણી ચતુર મી છે ! ચપલા તે ચપ-
લાજ છે. તેની આગળ કોઈ પણ યુક્તિમાં હું કાવતો નથી. ”

વીરસીંહ—“તમારે આપણી સર્વ યુક્તિઓ નિષ્ફળ નિવડે
છે ત્યારે કાર્યસિદ્ધિની આશા રાખવી એ કેવળ દુરાશાજ છે. ”

રત્નસીંહ—“ના ! ના ! આપ એટલા બધા નિરાશ થશો નહિં !
ત્યાં મુખી મારા દેહમાં પ્રાણ છે ત્યાં મુખી અવસ્ય હું કાર્યસિદ્ધિ ક-
રવાને પ્રયત્ન કરીશ ! ”

લક્ષ્મણસીંહ—“વીરસીંહ ! આપ ગભરાશો નહિં. ધૈર્ય એ મુખ્ય મ-
વસ્તુ છે. મંત્રીશ્વર શું કરે છે તે તો જુઓ ? ”

વીરસીંહ—“પણ રમાદેવી કોનીપ્રતિ પ્રેમ રાખે છે, તેતો જ
જીવન જોઈએ. ”

રત્નસીંહ—“એ પણ વખત આવે વિદિત થશેજ. આપ ધીરજ
ધરો. આવા સમયે અધીરા થવાથી કાર્ય નિષ્ફળ નિવડે છે. આપ તો
શુદ્ધિમાન છો ! વધારે શું કહીયે. મુરેશુ કિં વડુના ! ”

વીરસિંહ—“માફ ચિત્ત ગભરાય છે. મારી શુદ્ધિ પણ ઠે-
કાજો નથી; કાંઈ મુજબતું નથી. અહર્નિશ એ પ્રિય મૂર્તિ આંખ આગળ
ખડીને ખડી થાય છે. હું શું કરું ? ”

લક્ષ્મણસીંહ—“આપ ગભરાઓ છો કેમ ? જો આપ આજા આ-
જો તો શિવભદ્ર અને ચપલાને આજને આજ આપની સમીપ પહોં
લાવીએ, અને રમાદેવીને પણ સાથે જ લેતા આવીએ. ”

વીરસિંહ—“ નારે ના ! એ તો નીતી વિરુદ્ધ કહેવાય; ત્યાં સુધી સિ-
વભદ્રે તેમનો મન્તવ્ય આપણી સમક્ષ પ્રકાશિત નથી કર્યો; ત્યાં સુધી
આપણે બળ પ્રદર્શિત કરવું જોઈતું નથી. મારી સલાહ તો બળાત્કાર
કરવાની નથી. પછી તો તમને રહે તેમ કરો ! હું તો તમારે વિશ્વાસે
અહિં આવ્યો છું. ”

રત્નસીંહ—“ બળ પ્રદર્શિત કરવાનું તો અહિં કામજનું નથી. કેવ
ળ યુક્તિથીજ કાર્ય કરવું ઉચિત છે. ‘ કળથી થાય તે બળથી ન જ
થાય. ’ ”

વીરસિંહ—“ હા પરન્તુ કાંઈ પણ યુક્તિ તો હોવી જોઈએને ?

રત્નસીંહ—“ એ સંબંધી યોજના ધારી છે. અને તે પ્રમાણે વર્તી
પણ ચુક્યો છું; ઇશ્વર કરશે તો ફળની પ્રાપ્તિ શીઘ્ર થશે. ”

વીરસિંહ—“ એવી તે શી યુક્તિ યોજી છે ? ”

રત્નસીંહ—“ કાર્ય સિદ્ધ થશે એટલે એની મેળે જણાશે! કાર્ય
સિદ્ધ થયા પહેલાં કહી દેવાથી અનેક વિધ્નો ઉપસ્થિત થાય છે. ”

લક્ષ્મણસીંહ—અમારે તે યુક્તિ જાણવાની આવશ્યકતા પણ નથી.
ગમે તે પ્રકારે કાર્ય સિદ્ધ થાય એટલે બસ ! ”

વીરસિંહ—“ મારી પણ એજ પ્રાર્થના—ઇચ્છા છે. ”

રત્નસીંહ—“ આપ ધીરજ રાખો ઇશ્વર સૌ સારાં વાનાં કરશે.

વીરસીંહ—“ હીક ! હવે તંબુએ જઈએ. રાત ધણી પડી છે.

રત્નસીંહ—“ ચાલો ! ”

આ ત્રણે યુવકો વાર્તા કરતા કરતા ભાગીરથીના ઉત્તર પ્રાંત
તરફ ચાલ્યા ગયા.

પ્રકરણ ૭ મું.

શ્રીમતી રવી.

આજ રમાદેવી શય્યાપર એકલી પડેલી છે. સુસ્નેહમય દીપક
પ્રકાશી રહ્યો છે. પ્રાણુમિત્ર મળવાના વિચારમાં તે અનેક પ્રકારની

ચિન્તા કરી રહી છે, આ રાત્રિનો સમય સયોગીઓને મુખદ અને વિયોગીઓને દુઃખદ છે. જેમ રાત્રિ અધિક વ્યતીત થતી જાય છે અને વ્યાધી મસ્ત મનુષ્યોનો રોગ વૃદ્ધિ પામતો જાય છે તેમ વિરહિ જનોને પણ આવી આશાભરી રાત્રી કાલરાત્રીસમ બાસે છે. એક એક ઘડી સહન રાત્રી જેવી લાગે છે; મુખ સામગ્રી દુઃખદ નીવડે છે નિદ્રા પરમ વૈરિણી બને છે. રમાદેવી પણ આજ એવા દુઃખમાં પડી છે. કાણે કાણે દીર્ઘ નિઃશ્વાસ નાંખે છે. અને જ્યારે કાંઈ સુઝતું નથી ત્યારે રદન કરે છે. પ્રિય વાંચકા ! હવે રમાદેવીનું રૂપ લાવણ્ય સૌન્દર્ય સર્વ લુપ્ત થઈ ગયું. હવે મ્હેટી મ્હેટી આંખો બહાર તરી આવી છે. કપાલ પર ખાડા પડી ગયા છે—પ્રચ્ચાં એલી ગયાં છે. કાન્તિ પણ મંદ પડી ગઈ છે. સર્વાંગ દુર્બલ થઈ ગયું છે; ઉઠવા બેસવાનું સામર્થ્ય પણ રહ્યું નથી. કેવલ પ્રાણવલ્લભના દર્શનની ઇચ્છાથી પ્રાણ માત્રજ ટકી રહ્યા છે.

રમાદેવી આને આ વિચારમાં એવી મગ્ન થઈ ગઈ છે કે તેની પાસે કોણ આવી ઉભું છે. તેનું પણ તેને જ્ઞાન નથી. કિચિત્ કાલોપરાન્ત રમાદેવી ! શા વિચારમાં મગ્ન થઈ છું ? ! એવો મંદ સ્વર સંભળાયો.

રમાદેવી મ્હેંકડી હડી અને ધીમા સ્વરથી કહ્યું ‘કાણુ છે ?’

“ પ્રિય સખિ ! મને એટલી વારમાં ભૂલી ગઈ ? ” નિકટ રહીએ હાસ્ય યુક્ત વદનથી ઉત્તર વાળ્યો.

“ શ્રીમતીદેવી ! ! આવ સખી બેશ હું તો નથી ભૂલી ગઈ. પરંતુ તું તો કાંઈક ભૂલી ગઈ છે. પ્રીતમના આનન્દ ત્રયોગમાં હું ક્યાંથી સ્મૃતીમાં રહું ? ભૂલી નહોતી તેમાંજ આટલે બધે દિવસે દર્શન દીધાને ? ! ! ”

“ ઠીક, ત્યારે મ્હારોજ દોષ સખી ! હવે પ્રસન્ન થઈ ? ? ”

“ હું તો તારી પ્રસન્નતામાંજ પ્રસન્ન થાઉં છું. તું પ્રસન્ન થઈ એટલે બસ, ”

રમાદેવીએ દીર્ઘ નિઃશ્વાસ નાંખી કહ્યું—

“ મારી પ્રસન્નતા તો.....

આરંભેનું વાક્ય તે પૂર્ણ કરી ન શકી એટલામાં તો પુનઃ તેણે નિઃશ્વાસ નાંખ્યો.

“ કેમ સખિ ! આટલી બધી આમ કેમ થઈ ગઈ ? ”

“ ધ્યારે જ્યારે કેવલ દુઃખ બોગવવાજ મને ઉત્પન્ન કરી છે, તો પછી તેનું પુણ્યનું શું ? બહેન માથે ઝાડ ઉગવાં બાકી છે. ”

“ બહેન ! ગભરામાં, સુખ દુઃખ વારા ફરતી સર્વને લેખ છે, તે તું સમજી થઈને કેમ ભૂલે છે ? તડકા પછી છાંયડો અને પછી પાછો તડકો એ શું તું નથી જાણતી ? કાંઈ બધા દિવસ સરખા જાય છે ? એ તો રાત્રિ દિવસ આલ્યાજ કરવાનાં, તું કાલ સાંજ થઈ જઈશ અને પ્રભુ કરશે તો કાલે સુખનો વારો આવશે. જોને તું ચિંતા કરવાથી કેવી દુર્બળ થઈ ગઈ છે. માત્ર દશબાર દિવસ માંદી રહી તેમાં કાંતિમાં ફેટલો ફેર પડી ગયો છે. હું ગઈ તે વખતે તો તું સાંજ સખી હતી; તારા નખમાંએ રોગ નહોતો, અને એટલી ટુંક મુદતમાં ફેટલો શરીરમાં તણવત ! એતો રોગ આવે છે ઘોઘને વેગે અને જાય છે કીડીને વેગે. માટે બહેન ! તું ગભરાઈશ નહિ કાલે સાંજ થઈશ; અને મનના મનોરથ પૂર્ણ થશે. ”

“ રમાદેવી શાંતજ રહી. ”

“ પણ બહેન ! આમ ઓચિંતું શું થયું તે તો મને કહે ? ”

“ કાણ જાણે શું થયું ? મને તો કાંઈ ખબર નથી. ”

“ શું તારા મનનો મહેલ નહીંજ મટે ? બહેન ! આ તારી રીતિ ચોખ્ખી છે ? શું મારાથી પણ અંતરપટ ! ? શું હું તારાથી કાંઈ પણ જાનું રાખું છું ? તે સાંભળ્યું નથી કે:-

“ અંતરપટ નહિ પ્રીતે અંતરપટ ત્યાં પ્રીતી કહ્યું શાની ?

“ અંતરપટ જે રાખે, પ્રીત કરી તે રીતિ છે મૂરખાની. ”

“ ત્યેમ તને મારાથી અંતરપટ રાખવો શોભતો નથી પછી તો આ તું જાણે. ”

“ બહેન હું શું ? ક્યારે તારાથી કાંઈ ચુપ્ત રાખું છું ? ”

“ નારે બહેન, ના તું ક્યાં ચુપ્ત રાખે છે ? ! ઘડી ઘડી નિશ્વાસ નાંખે છે, વળી વિચારમાં પડે છે, આમ શરીર લેવાઈ ગઈ છે, અને કારણ પૂછીએ છીએ તો કાંઈ નહિ કે ? શું મને પણ ઉપવવા માગે છે ? પણ ગાંડી ! ઘઈ આગળ પેટ છુપાવ્યું રહેતું હશે દહીં વૈઘ આગળજ રાગનું નામ છુપાવે તો વૈઘ દવા શું આપે !

“ હહીં હહીં છુપાવે જ્યાં શું કરે વૈઘ ઝોપધી ? ”

“ જો જાણે હહીં તો તેથી મદા વ્યાધિ મરે કદી. ”

ત્યેમ જો તું ખરી હડીકત કહે તો તો કાંઈ ઉપાય પણ થાય
પછી તો જેવી તારી મરજી, અમને પરવાં ગણતી હોઉં તો તું જાણે.

“ જોની જાણતાને શું કામ વાળે છે, આમ મહેણાં શું કામ
મારે છે ? ”

“ હા, જોન હા, હું તો મહેણાંજ મારું છુંને. પણ કોઈની
સાથે ચિત્ત ચોટયા શિવાય આવી સ્થિતિ તો સખિ ! નજ થાય. ”

“ શું કામ આવાં કસંક ચલાવે છે ? ”

“ હા, હવે હું જુઠાં કસંક ચલાવનારી, હવે ત્યારે તું સત્યવા-
દીની દિકરી હો તો ખા માસ સોગમ. ”

રમાએ મેઠાં ચલાવ્યું, ને શાંતજ રહી.

“ જો, સાંભળ હું તારા બલારને મારેજ કહું છું. આ સંસા-
રમાં સર્વ પ્રાપ્તમાં અભાવ ધારી અપ્રાપ્તને ઇચ્છે છે પણ તે કેવળ
મુર્ખતાજ છે. જોન ! તું ભણેલી છે, વિદ્યાન છે, ગ્રહી છે, સમજી
છે. તે આજ્યકમ નીતિનો પેલો સ્લોક અત્યારે યાદ કેમ કરતી નથી કે-

“ ધ્રુવ જો તેહ ત્યાગીને, અધ્રુવે બાથ કો ભરે ;

“ ધ્રુવતેતુ જશે નકી, અધ્રુવે કાંઈ ન સરે. ”

માટે રમા ! મારું કહ્યું માનીને હવે ધડપણડા છોડી દે. હવે
એ વાત વિસરી જા. જો થવા કાળ હશે તે થશે એમ ધારી સં-
તોષ માન. ”

“ ગમે તેમ થશે પણ હું તો અન્ય કોઈની.....રમાનાં
અક્ષુમાંથી આ વાક્ય નીકળતાં અશ્રુખિન્દુઓ શ્રવણ લાગ્યાં.

“ નથી માનતી, પણ માછળથી પરતાવું ન પડે. ”

રમાદેવી શાંતજ રહી, તેણે રદન ચાલુજ શરૂયું. જન્મે સખી-
આ ચોડીવાર મૌન રહી. એટલામાં શીમતીએ કહ્યું:-

“ જોન ગભરાઈશ નહીં. સૌ સારાં વાનાં થશે. હજી ચપલા
કમ ન આવી ? હવે મારે જવું જોઈએ, રાત્રિ થઈ ગઈ છે. ”

“ આવતી હશે. તે આવે એટલે મળીને હોજો. ”

“ કાલે પાછી આવીશ ત્યારેજ મળીશ, આજ તો હવે જવું જોઈએ. મારી બા મારી રાહ જોતી હશે. ”

શ્રીમતીદિવીએ રજા લીધી અને રમાદેવી ઉદ્ધાસિનજ અપલાની રાહ જોતી શય્યા ઉપર પડી.

પ્રકરણ ૮ મું.

આરામગ.

શ્રી પુઝરીકિશરની સમીપ આવી રહેલા પુર્વોક્ત ઉપવનમાં એક પાપાણુ-શિલા ઉપર, સાવકળાના સુરમણીય સમયે, પ્રેમીની રાહ જોતી અપલા ધડીમાં હમણાં પ્રેમી આવશે એવો વિચાર સ્પુરતાં પ્રસન્ન થતી, મ્હોં મલકાવતી અને ધડીમાં રમાના લગ્ન પ્રસંગમાં આવી પડેલી આપત્તિના વિચાર આવતાં શોક સાગરમાં લીન થતી, દીલગીર થતી, બેસી રહી છે. સમયે સમયનું કામ કરવા માંડ્યું. નિયત સમય થયો. તે પણુ વીત્યો, ઉપર થોડો સમય થયો. આખરે ચાર ધડી વધારે વ્યતીત થઈ, પરંતુ પ્રેમીનાં દર્શન તો નજ થયાં. રાત્રી થઈ ગઈ, ચન્દ્રમા પ્રકાશ્યો; પરંતુ તેનાં શીતલ કીરણો અપલાના હૃદયને તો શીતલ ન જ કરી શક્યાં. જેમ જેમ રાત્રિ—ચન્દ્રિકા અધિક શીતલ થતી આવી તેમ તેમ અપલાના હૃદયમાં અધિક અધિક જગ્યાલા પ્રદિપ્ત થવા લાગી. “ પ્રેમીનાં દર્શન કેમ ન થયાં? શું રમાનું તેમણે વિસ્મરણ કર્યું હશે? શું તે અન્ય કાર્યગ્રહસ્ત થયા હશે? ના, ના, તે વિચારે તો નહીંજ. તેમની પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કરે એવા તે નહોતા લાગતા. હા પણુ તે શેકાઈ ગયા હોય! કદાપિ કોઈ વિપત્તિ તેમના ઉપર પણુ કોણુ જાણે કેમ ન આવી હોય! ? પ્રેમી! પ્રેમી! તારા દર્શનના અભાવે અત્યારે બહુ દુઃખ થાય છે. પહેલે રમા તારા વિરહથી વ્યાકુલ થતી છે. અહીં તું જણાયો નહીં. શીવભદ્ર પણુ લગ્ન માટે આગ્રહ કરી રહ્યા છે. હે પ્રેમો! હવે તેની લગ્ન તારેજ હાથ છે. તે ખિચારી રાગગ્રસ્ત છે. જો પ્રેમીનું આવવું નથી થયું એ વાર્તા તે જાણશે તો અવશ્ય તેને પ્રવળ સપાટો લાગશે. અરેરે ખીચારી તેનું શું

થવાનું, તેની સર્વ આશા બગ થશે, તે જરૂર મહા ઉપાધિ થવાની હશે આ પ્રેમીનાં દર્શન ક્યારે થશે ? પ્રેમી ! પ્રેમી ! ખરે તારી સાથે વાર્તા કરી-પ્રીતિ બાંધી આ સરસહૃદય રમા બિચારી છેતરાઈ.” આવા આવા વિચારોમાં ચપલા એવી તો નિમગ્ન થઈ ગઈ કે તેને ઘેર જવાની પણ શુદ્ધિ ન રહી. લગભગ મધ્યરાત્રિ થવા આવી, શ્રી પુંડરી-દેશ્વરમાં શયન આરંભી થઈ, દુંદુભિનાદે ચપલા જાગ્રત થઈ, સાવધાન થઈ અને ઘર તરફ ચાલી. માર્ગમાં સર્વત્ર શાંતિ પ્રસરી ગઈ હતી. વનમાં પવનનો સન સનાટ અવાજ સંભળાતો હતો. આવે સમયે ઘેર એકલી જતાં તે તરણી બજાવીત થઈ. પ્રેમીને મળવા તે દેવા ઉત્સાહથી આવી હતી ! ? તેનો મેલાપ ન થયો. ઘેર જતાં માર્ગ ધણોજ કઠિણ લાગ્યો. ઇશ્વરે તેની ઇચ્છા પૂર્ણ ન કરી. પગ પાછા પડતા હતા પરંતુ આખરે તે ઘેર આવી પહોંચી અને રમાદેવી પાસે ગઈ. રમા તેની વાટ જોઈનેજ બેસી રહી હતી. ચપલાને જોતાંજ પ્રશ્ન થયો-

“ દર્શન થયાં ? ”

આ મૃદુસ્વર શ્રવણ કરતાં ચપલાને થયેલું કષ્ટ અવર્ણનીય છે. તેણે વિચાર્યું કે જો હું આ સમયે એમ કહીશ કે પ્રેમીનો મેલાપ ન થયો તો આ વ્યાધિપિડિતા અવસ્થા મરણને શરણ થવાની આમ ધારી તેણે ધામેથી ધૈર્યથી અને ગંભીરાદૃષ્ટી ઉત્તર આપ્યો:-

“ હા, દર્શન થયાં, મેલાપ થયો. વળી કાલે પણ તે પુનઃ દર્શન દેશે. ”

“ રમાદેવી આ સાંભળી પ્રસન્ન મુંખથી બોલી. “ હાં, શું વાર્તા થઈ તે અચ્છતિ મને કહે. ”

“ બહેન ! વાર્તા કરવાનો યોગ્ય પ્રસંગ આજે ન મળ્યો. તે કંઈ કાર્યનિમગ્ન હતા. વળી તેમની સાથે તેમના કેટલાક એવા મિત્રો હતા કે જેમના દેખતાં તેમણે વાર્તા કરવાનું યોગ્ય ન ધાર્યું; માત્ર ઉતાવળા ઉતાવળા એટલુંજ કહી ગયા કે, “ આજે વાર્તાદિ કરવાનો અવકાશ નથી. હું કાલે અત્રે આ સમયેજ આવીશ. આજે જરાખર નિર્ણિત કાલે મારાથી અવારું નથી; જરા મોડું થઈ ગયું છે હામા કરશે. ” બહેન ! આમ કહીને તે ચાલ્યા ગયા. ”

આશામાં-આવતી કાલે મળાશે એવી આશામાં રમાએ મન વાળ્યું. ચપલા પણ તેવીજ આશામાં અને આજે રમા કંઈક સારું

થઈ તેથી સ્થાન શાંતિ ધરી શકી. પણ તેને બિચારીને શાંતિ નજ વળી. બીજો દિવસે, ત્રીજો દિવસે તે પુઝરીકિધર જઈ આવી. સમયના સમય સુધી ત્યાં બેસી રહી, પણ પ્રેમીનો પત્તો તો નજ લાગ્યો. બે ત્રણ દિવસતો બુઠાં બહાનાંથી તે રમાને શાંત રાખી શકી, પણ હવે તે લાગ્યેજ શાંત રાખી શકશે એમ તેને લાગ્યું. હવે તે પોતાના મનમાં શોથ કરવા લાગી—“ હવે શું કરવું. તે નિષ્કુર થયો, તેણે દુગો દીધો રમા બધારે આ સમાચાર બહુશે ત્યારે તેની શી દશા થશે ? હવે હું તેને શું કહીશ ! તેને માટે હું શું કરું ? હવે તો કાંઈજ મુજતું નથી. ગામ છોડી નારી જ્યાં શિવાય અન્ય માર્ગ હવે નથી. આ જ માત્ર આ આપતિમાંથી નીકળવાનો ઉપાય રહેલો હવેતો મને લાગે છે; પણ રમાને સાથે લેવામાં પણ નાના પ્રકારની વિપત્તિઓ આવવા સંભવ છે, લઈને જવું પણ ક્યાં ? તે બિચારી હજી તો પરાણે મંદવાડમાંથી ઉઠી શકી છે. તેની રક્ષા મારાથી કેવી રીતે થશે ? હે દીનાનાથ ! હવે તો તારેજ શરણે છીએ. અમે તારાજ હાથમાં છીએ. મારીશ તો પણ તું, ઉગારીશ તો પણ તું.” વગેરે વગેરે વિચાર કરતી ચપલા શેયામાં પડી પડી આખરે નિંદ્રાદેવીને આધિન થઈ ગઈ.

પ્રકરણ ૬ મું.

રાજાધાત,

શ્રી સુર્યદેવના અસ્તાચલ સુગવલંબી થવાથી પશ્ચિમ દિશા તરફનું આકાશ રક્તવર્ણ થઈ ગયું છે. મન્દ મન્દ વાયુ વાયા કરે છે. અનેક પક્ષિગણ કલરવ કરી રહ્યાં છે. આવે સુંદર સમયે એક બાવીશ વર્ષનો સુંદર યુવક પર્વત ઉપરથી ઉતરી રહ્યો છે, નીચે બાગીચીનો પ્રવાહ ચાલી રહ્યો છે. સાયંકાલ થઈ જવાથી આ યુવક અતિ ત્વરથી ચાલે છે. તેનું મન અત્યારે પ્રસન્ન જણાય છે. પ્રકૃતિ વદન દેખતાંજ તેના હૃદયનો બાવ પ્રગટ થાય છે. બહુ ધમ્મીત ફલની સફળતાના વિચારમાંજ મગ્ન થતો ન હોય તેમ ચિત્તમાં અનેક પ્રકારના તર્કવિતર્ક થયાં કરે છે. તે થોડેક દુર ગયો હશે એટલામાં

કોઈ સ્ત્રીને રદનપ્તનિ કાને પડ્યો. યુવક આશ્ચર્ય થઈ ચારે દિશામાં
 જોવા લાગ્યો. પરંતુ જ્યારે કાંઈ દૃષ્ટિગોચર ન થયું ત્યારે વિચારવા
 લાગ્યો કે આ શુન્ય વનભૂમિમાં આવે સમયે રત્ની જન્મીતું આવવું
 અસંભવ છે. કાંઈ જ નહિ હોય, એ તો મને ખોટો ભાસ થયો. આ
 પ્રમાણે વિચાર કરતો હતો એટલામાં તો શબ્દ પુનઃ સંભળાયો. આથી
 યુવકનું ચિત્ત વ્યથ થઈ ગયું. સ્વરનું અનુકરણ કરી સત્વર આતુર-
 તાથી તે દોડ્યો. થોડે દુર જતાં તેને જણાયું કે એક ઝાડીમાં સુંદર
 પંદરેક વર્ષની બાલિકા “હા ! પ્રેમી હા ! પ્રેમી” કહી કહીને વિલાપ
 કરી રહી છે, તેની સન્મુખ જો વીર પુરુષ હસ્તમાં અસિ ધારણ કરી
 ઉભા રહ્યા છે. આ કૌતક દેખતાંજ આપણા આ વીરયુવકને ક્રોધ પ્રા-
 દુર્ભાવ થયો. તેણે ગર્જના કરી કહ્યું:- “અરે દુષ્ટો ! શસ્ત્ર સજ્જને
 વીર નામને શું કામ લાંછન લગાડે છે ? ! શું વીરતા આને કહે
 છે ? અપભ્રા પ્રતિ બલ પ્રકાશ કરવું નીતિવિરુદ્ધ નથી ? !”

આ વીરયુવકની વાત સાંભળતાંજ જો બાળીકા “હા પ્રેમી, હા
 પ્રેમી” કહી રદન કરતી હતી, તે એકદમ તેના ચરણકમલમાં આવી
 પડી. અને રદન કરવા લાગી. વીરયુવક તેનું રૂપલાવણ્ય જોઈ અધિર
 બની ગયો. તેના મુખકમલમાંથી સહસા શબ્દ નિકળ્યો-“અનુરાગિનિ
 તમે અહિં ક્યાંથી ? ! !”

આ શબ્દ સાંભળી તે બાળા ઉલટી વધારે રદન કરવા લાગી.
 વીર યુવક તેને ધર્મ આપી કહ્યું:-“હવે ગભરાશો નહિ. ગભરાવાનું
 કાંઈ પ્રયોજન નથી. તમે નિશ્ચિન્ત રહો ! મારા શરીરમાં જ્યાં સુધી
 પ્રાણ છે ત્યાં સુધી તમને કોઈ દુઃખ દેનાર નથી.” આ ગંભીર વાક્ય
 સાંભળી તે જો વીરમાંથી એક હાસ્યપૂર્વક બોલ્યો-“અરે ! અભિ-
 માની બાળક ! તું વીરતામાં શું સમજે ? વીરતા એ શી ચીજ છે
 તે તું શું જાણે ? નીતિ કાને કહે છે ? જા તું સીધો સીધો ચાલ્યો
 જા, તારે આ વાત સાથે શું પ્રયોજન છે ?”

“હે મુર્ખ ! બાલવધી હોવાથી કાંઈ વિદ્યા પણ બાલત્વ ધા-
 કરતી હશે કે ?”

“તું હજુ અમારા સપાટામાં આવ્યો નથી. વ્યર્થ પ્રાણ
 ત્યાગવા પડશે” બીજા વીરે કહ્યું.

પ્રથમ વીર:-“અમારા શસ્ત્રાનલમાં પતંગની માફક શા માટે

વ્યર્થ પ્રાણ દે છે. તારું સૌન્દર્ય જોઈ અમને દયા આવે છે મારેજ કહું છું. ”

“ મારા પ્રચંડ પતંગ (મુર્ખ) નો ઉદય થતાંજ કુષ્ટ તમ-સનો નાશ થઈ જાય છે. અરે નીતિનિપુણ મુર્ખો ! શત ઉપર દયા કરવાનું કયા શાસ્ત્રમાં લખ્યું છે ? ! ”

“ હે અભિમાની મુર્ખ ! તારા ઉપર નહિ પણ તારા વદ્ધ માત પિતા ઉપર દયા આવે છે. તેઓ વદ્ધાવસ્થામાં પુત્ર શોકથી દુઃખી થશે. ”

“ ક્ષત્રીકુલતિલક રણમાં પુત્રનું મૃત્યુ થયું જોઈ દુઃખી થતા નથી. બચથી ત્રાસ પામી શરણાગતનો ત્યાગ કરતા જીવતા પુત્રને જોઈ ક્ષત્રીપિતા લાલિષ્ઠ અને અત્યંત દુઃખી થાય છે. ”

“ મને તો લાગે છે કે તારો કાળ હવે આવી ચુક્યો છે. કાળજ તને અહિં લાવ્યો છે. ચાલ તારા બળ અને વિદ્યાની પ્રભુતા તો જોઈ ? ! ”

આ વાક્ય સાંભળતાંજ વીરયુવકનું મુખ ક્રોધથી લાલચોળ થઈ ગયું અને તે ગર્જના કરી બોલ્યો “ અરે નરાધમ કુષ્ટ પામર ! તારું યુદ્ધ કૌશલ્ય જાણું છું—ચાલ હું યુદ્ધને માટે તૈયાર છું. ”

આમ કહી બન્ને વીરો મ્યાનમાંથી તલવાર કાઢી યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. બલિષ્ઠ અને અસિચ્છાલનમાં પ્રખર આ બન્ને વીરો ક્રોધાન્ધ બની પરસ્પર યુદ્ધ કરવા લાગ્યા, આત્મરક્ષણાર્થે અને જયની ઇચ્છાથી પરસ્પર શત્રુપર આઘાત પ્રત્યાઘાત કરતા હતા. પરંતુ વિજયી કોણ નીવડશે તે જણાવું નહતું. ઝાડી ઘાડી હિંચાથી જાણે આકાશ ઘેરાયું હોય તેમ અધકાર છવાઈ રહ્યો હતો, બન્ને વીરોના શસ્ત્રો વિદ્યુત પ્રકાશમય ભાસતાં આ સમયે જલદૃષ્ટિને બદલે રક્તદૃષ્ટિ થતી હતી. આપણા યુવકની અંધિના પ્રહારથી પેલા વીર પુરુષની લાલના બે કડકા થઈ ગયા. પરંતુ વીરપુરુષ પાછો ન હઠ્યો, આ પ્રકારે એક મુહૂર્ત માત્ર ધોર યુદ્ધ ચાલ્યું. હવે બન્ને થાકી ગયા. બન્નેના શરીર-માંથી લોહીની ધારા નીકળવા લાગી; પરંતુ કોઈ પાછું હઠ્યું નહિ. આપણા વીરયુવકને ઝટકો લાગવાથી તે બમણો ક્રોધિત થઈ ગયો. હવે તે ખરા સ્વરૂપમાં આવી ગયો. જેમ વિદ્રેલ સિંહ ગર્જના કરે

છે અને પગડા મારે છે, તેવી અત્યારે આપણા વીરયુવકની દશા થઈ વીર પુરુષ અત્યંત શ્રમિત થઈ ગયો હતો. સામર્થ્ય પણ ન્યૂન થઈ જાયું. તે હવે આઘાત કરી શક્યો નહિ. કેવળ તરવારથી પટા ફેરવી આશ્વરક્ષા માત્ર કરતો હતો, આ સમયે આપણા વીરયુવકને અવસર મળ્યો. પરમ ક્રોધથી બલપૂર્વક વીર પુરુષના મસ્તક ઉપર એક પ્રહાર કર્યો. વીર પુરુષ એકદમ પૃથ્વીઉપર પડ્યો તેની આ દશા જોઈ તેના સાથી બીજાને વીરપુરુષ દોડી આવ્યો, અને આપણા યુવક સાથે યુદ્ધ કરવા લાગ્યો. પ્રિય વાચકો! આ અવસરમાં જે સ્ત્રી 'હા પ્રેમી,' કહી રહન કરતી હતી, જેને મુક્ત કરવાને આ વિરયુવક આવ્યો હતો, અને પ્રાણને બચાવવામાં નાંખી ધોર યુદ્ધમાં પ્રવૃત્ત થયો હતો તે સ્ત્રી અત્યાર સુધી આ સંગ્રામ કૌતુક જોઈ રહી હતી. એકાએક તે દોડી અને કંચુકીમાંથી કટાર કાઢી વીરયુવકના હૃદયમાં બલપૂર્વક આઘાત કર્યો.

આ જોતાંજ ધીરવીર યુવકનું પણ ધૈર્ય જતું રહ્યું. શું કરવું? તે વિમુઢ બની ગયો. ચૈતન્ય ન રહ્યું. સ્તમ્ભ થઈ ઉભો હતો આશ્ચર્ય દષ્ટિથી તે સ્ત્રી સામું જોઈ રહ્યો. આગળ હાથ વધી ન શક્યો. પરંતુ સમયનો લાગ શતર જ્યાંહે તેમ ન હતું? તે વીરપુરુષ એકદમ બળપૂર્વક યુવક ઉપર શસ્ત્રાઘાત કર્યો. ઝટકો લાગતાં જ યુવક મૂર્છિત થઈ પૃથ્વીપર પડ્યો. અને તેના શરીરમાંથી રક્તિર પ્રવાહ વહેવા લાગ્યો આ વીર યુવક કોણુ તે તો પ્રિયવાચક સમજી ગયા હશે.

રમાદેવીનો પ્રાણપ્રિય પ્રેમી આજ હતો અને પ્રિય અનુરાગિની બચાવવામાં બાણી તેને રક્ષવા આવ્યો હતો. પણ અહીં તો અવનવોજ બનાવ બન્યો, અને તેનાજપર લા પડ્યો. આથી વાચકને આશ્ચર્ય થવા સંભવ છે પણ તેનું રહસ્ય આગળ જણાશે.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

અમુચદય રત્ન.

મુહૂર્ત માત્ર દિન અવશિષ્ટ છે. આકાશ નિર્મલ થઇ ગયું છે. મંદમંદ સમીર આવી રહ્યો છે. ગામમાં ગાય. બેંસ આદિ ઘેરાનો આવવાનો સમય થયો છે. કૃષિવર્ગ પણ પોતપોતાના ઘેર જઈ કાલાહલ કરી રહ્યો છે. ચારે દિશામાં પર્વતો ઉપર સુર્યનાં રાતાં કિરણો પડવાથી પીતલવર્ણુ શોભા થઈ રહી છે. આવે સમયે પણ ગામમાં ઉઘાસી છવાઈ રહી છે, ગામમાં સર્વ કોઈ ઉઘાસીજ દેખાય છે. એક અતિ સુંદર ગૃહમાં એક વૃદ્ધ અને એક યુવક ચિન્તાતુર બેઠા છે, વૃદ્ધની અવસ્થા આશરે ૮૫ સેક વર્ષની હશે. શરીર સ્થુલ તેમ જ બલિષ્ઠ છે. લલાટમાં ત્રિવલ્લી પડે છે પરંતુ મુખ સુંદર છે. આ વૃદ્ધ પુરૂષ કોણ છે? તે ચન્દ્રાપુરીના સુપ્રસિદ્ધ નાગરિક પરાક્રમસિંહ છે. તેમની સાથેના યુવકને તો વાચકો સારી રીતે ઓળખે છે. આ વાર્તાની નાયિકા રમાદેવીની સખી શ્રીમતિદેવીના સ્વામી રણવીરસિંહ પોતેજ છે. તેમનો પરિચય પ્રથમ તરંગમાં વાચકોને થયો છે. આ બન્ને ઉદાસવૃત્તિથી ભુમિ તરફ દ્રષ્ટિ નાંખતા બેસી રયા છે મુખ મલિન થઈ ગયું છે. થોડા સમય પછી રણવીરસિંહે વૃદ્ધને ધીરજ આપતાં કહ્યું:—“આપ શોચ ન કરશો. કાંઈ જરૂરી કામથી ઓચિંતું ક્યાંય જવું પડ્યું હશે. એક બે દિવસમાં આવી પહોંચશે. તેમના શોધને માટે મેં એક બે વિશ્વાસુ માણસોને મોકલ્યા છે તે અરસ્ય શોધી લાવશે.”

“વત્સ રણવીર! મને તો આજે અથુલ વિચાર જ આવે છે. કંઈ અનિષ્ટ પરિણામ નિપજ્યું હશે એવો સંશય રહે છે. રખેને તે કાંઈ મહા વિપત્તિમાં આવી પડ્યો હોય? ખરે એમજ કંઈ થયું હશે નહીં તો તે આવ્યાવિના રહે નહીં. હે પ્રભુ! હવે હું શું કરીશ? આ વૃદ્ધ વયે ખરેખર હું લુટ્યો, મારું સર્વસ્વ નાશ થયું. હે મારા અમુચ રત્ન! તું ક્યાં ગયો? તારું શું થયું હશે? હે વિશ્વંભર તેનો જલ્દી મેળાવ કરાવ” આદિ શોદાદગાર કહાડતા આ વૃદ્ધ પુરૂષ અ-

ત્યાંત આદર કરવા લાગ્યા. તેમને શાન્તવન આપતાં સમયોચિત ગંભીર ધાન્ય કરીને રણુવીરસિંહે કહ્યું:—“ મુરખી ! આપ અધિગ્રા ન બને, હમણાંજ હું જોશી મહારાજને ત્યાંથી આવું છું. તે આવે છે. તેમને પ્રશ્ન કરતાં તત્કાલજ શું હકીકત છે તે આપને જણાશે. આપ આમ વિકળ ન થશો. જોશી મહારાજના પ્રશ્નથી તેની તપાસ માટે જવાનું યોગ્ય લાગશે તો તેમ પશુ હું કરીશ, ગામો ગામ ફરીશ, એને શોધી લાવીશ એનો પતો મેળવીશ. એ વાત નિર્વિવાદ સમજશો.”

રણુવીરનો તેની શોધમાં જવાનો વિચાર છે એમ જણતાં વળી તે બખડવા લાગ્યા: “ હે રણુવીર ! આ તું શું બોલે છે ? વળી તારે પશુ જવું છે ? અકને મારાથી દુર મોકલતાં તેને તો હું બોધ બેઠો છું. હવે તારે પશુ તેમજ કરી આ દુઃખીને વધારે પીડવો છે ? તને પશુ પાછો મોકલું તો મારજોવો મુખ કાણુ ? ! અરેરે ! હું તેને કદી આમ અને મુકીને એકલો જ્યાં દેતો નહોતો. તેમાં મેં ભુલ ખાધી અને આ ફળ મળ્યું, ખરે મારી બુદ્ધિ તે વખતે નાશીજ ગયેલી કે મને શું થયું તે હું સમજીજ ન શક્યો કે મેં તેને જ્યાં રજા આપી. રણુવીર ! તે ભુલ મેં મોટી કરી છે અને હવે તને મારાથી દુર મોકલવાનું સાહસ હું નહીં કરું. અલખત ! કર્તા હર્તા હરિ છે તો પશુ માણસે પણ સાવધાન રહેવું ધટે છે. જો કે તેની મરજી આગળ મનુષ્યપ્રયત્ન કંઈપણ હિસાબમાં નથી, તેની ઇચ્છા આગળ આપણી ઇચ્છા અને પ્રયત્નો સર્વ વ્યર્થ છે અને આપણે માયામાં લુપ્ત થયેલા આણીઓ કાલે શું થશે તે નથી જાણતા તોપણ હાથે કરીને કુવામાં પડાયજ નહીં; તેવીજ રીતે યોગ્ય સંગાય વિના એકવાર તેને એકલો જ્યાં દેવામાં આટલી વિપત્તિ આવી છે તો હવે વળી તને પશુ એકલો મોકલી તેવીજ ભુલ હું પાછી ફરી કર ? ના ના તેમ તો નહીંજ બને.”

આ પ્રમાણે બન્ને વાર્તા કરી રહ્યા છે એવામાં ગણુપતિશંકર જ્યોતિષિજીનું શુભાગમન થયું. તેમને આદરપૂર્વક સત્કાર આપી બેસડયા પછી પરાક્રમસિંહે હાથ જોડીને પ્રશ્ન કર્યો.

તેમના ઉત્તરમાં જ્યોતિષિજી કુંડળા કહાડી કાગળઉપર કંઈ ગણિત કરી દીર્ઘ કાળપર્યન્ત વિચાર કરી બોલ્યા—

“ જો કાંઈ કહેવાય તે, બાહ્યે ઉત્તર દિશામાં પ્રચાલુ કર્યું હોય એમ જો કાંઈ કહેવાય તે ગણિતશાસ્ત્રાનુસાર સિદ્ધ કરી ઇકાદશ છે ત-

દુપરાંત શસ્ત્રપ્રહારથી રક્ત પ્રવાહ આવતો હતો અને આથી તે જે કોઈ કહેવાય તે આપત્તિપ્રસ્ત હતો એમ પણ જે કોઈ કહેવાય તે શાસ્ત્રાધારે અનુમાન થાય છે. કારણ કે જે લગ્નવિધે જે કોઈ કહેવાય તે તેમનું વિગમન થયું તેનાથી અષ્ટમા ગ્રહને વિષે જે કોઈ કહેવાય તે મંગલની દૃષ્ટિ પડે છે તેથી રક્તવિકારની જે કોઈ કહેવાય તે સંભાવના રહે છે. શસ્ત્રાભિ ઘાત પરિપિડીત ગાત્ર યદિ ॥ જે કોઈ કહેવાય તે અને વળી ચતુર્થ ગ્રનેહ વિષે શનિએ આવી જે કોઈ કહેવાય તે સ્થાન કર્યું તેથી જે કોઈ કહેવાય તે દુઃખ પડે તે નિશ્ચય. ”

પરાક્રમસિંહે આતુરતાથી પ્રશ્ન કર્યો—“આપ કહો છો એ વાત સર્વ સાત્ય છે. પરંતુ મારે તો એજ જાણવું છે કે ગમે તે દિશામાં, ગમે તે સ્થિતિમાં પણ તે હયાત છે કે નહિ ? ”

ગણપતિશંકર—“હાજી, તે હવિત છે. આશુભય જે કોઈ કહેવાય તે તેમને કિચિન્માત્ર પણ નથી. કેમકે સમગ્રેશ બ્રહ્મરૂપિ જે કોઈ કહેવાય તે હિન્દુ બની એકાદશ સ્થાનમાં બેઠો છે. અને તેની દૃષ્ટિ લગ્નપર પણ જે કોઈ કહેવાય તે છે. આથી આશુભય લેશમાત્ર પણ ન હોય ! તદુપરાંત સમગ્ર સ્થાનપર પુર્ણ દૃષ્ટિ છે અને જે કોઈ કહેવાય તે સમગ્ર શુદ્ધ છે, તેથી “જીવેન્દુમાર્ગવબુધાઃ વહુ પુત્ર યુક્તાં રૂપાન્વિતાં જન્મનોહર રૂપ શિલામ ” તેથી હરીને પરમ-સુંદરી પદ્મિનિ સમાન જે કોઈ કહેવાય તે સ્ત્રી પ્રાપ્ત થાય. બ્રહ્મરૂપિ અને શુક્રનું મૂલ જે કોઈ કહેવાય તે અતિ ઉત્તમ છે. બાહ્યોદય અવસ્થા યશે. આપ ચિંતાતુર લેશ માત્ર પણ ન થશો. વળી “વાદિત્યમૌમ શમયઃ સુખવર્જીતાઃ કુર્વાન્તિ-જન્મનિનરં સુચર ચતુર્થ ॥” આ શાસ્ત્ર વચન સર્વમાન્ય છે જ્યોતિષશાસ્ત્રના મહત્વથી જે કોઈ કહેવાય તે આપ ક્યાં અધાત છો ? વેદના કાલથી આ શાસ્ત્રનો ઉદભવ થયેલ છે વિદ્વાનોએ તેને વેદનું અંગ માનેલું છે. મારેજ જે કોઈ કહેવાય તે જ્યોતિષ્ય શાસ્ત્રનાં વચનો અસત્ય નિવડ્યાં નથી—નિવડતાં નથી તેમ નિવડેજ નહિ ”

પરાક્રમસિંહ—“મારા બાગ્યમાં એ સુખ ક્યાંથી હોય ! જે હૃદયને મને સુખી કરવાનીજ ઇચ્છા હોય તો મને સંતાનજ કેમ ન આપે ? ! મને પુત્રસુખ નથી એમ માની હું દુઃખી ન થયો. ગમે તેને હું મારા પુત્ર સમાન ગણીશકીશ એવા વિચારથી મં તેને મારો

પાસે રાખી ઉઠેરી મોટા ક્યો હતો મેં તેને પુત્રપેટે લાડ. અગવવામાં જરા પણ બાકી નહોતી રાખી. હાય ? એ પણ મારા નસીબે ન રહ્યો, મારાં ધર હુંટાર્થ ગયું, મારો આજ્ઞાશીલ, વીર, ધર્મધુરધર સુંદર પુત્ર ઇશ્વરે લઈ લીધો. હું ધરમાં પણ કેવી રીતે સમજતું ? તે નિગારી દિવસે રાત રાખા કરે છે, તેને ધૈર્ય કેવી રીતે દેવું ? તે પુછશે કે 'ક્યાં મોકલ્યો છે ?' ત્યારે હું શો જવાબ દઈશ ? હા ! દેવ ! તને અમારી વૃદ્ધાવસ્થાની ક્યા ન આવી ? તું ધણો નિર્દય છે—હાય ! મારાં અમુલ્ય રત્ન ક્યાં ગયું ? હાય ! દિકરા ! તેં મારાં કહ્યું કદાચિ ઉઘાડ્યું નથી. આજ અમને કેમ ભુલી ગયો, અમારી શી અવસ્થા ધશે તે વિશે વિચરતો કરવો હતો ! હાય ? એક દિવસનો કરાર કરી ગયો તેના તો આર દિવસ થઈ ગયા છતાં તારાં મ્હોં તો નજ દીકું. તારાવિના એક પણ એક યુગ જેવડી લાગે છે, તારાવિના આ મારા ઐશ્વર્ય સુખનો, આ મારા અગાધ દ્રવ્યનો ઉપજોગ કાણુ કરશે ? ઇશ્વરે ત્યારે મને સંપત્તિ આપી ત્યારે મારા લાગ્યમાં પુત્ર સુખ કેમ ન લખ્યું ? બાઈ ! આખા શ્વેતપુરમાં તારો શોધ કરાવ્યો પણ તારો પત્તો નજ લાગ્યો હા ! ઇશ્વર ! હું દરિદ્ર હોત તોપણ પુત્રનું સુખ જોઈ પ્રસન્ન થાત. હે અનાથના નાથ ! હે દીનજીવો ? અમારી રક્ષા કરવી તારા હારા હાથમાં છે. તારીશ તોય તું અને ભુગડીશ તોય તું. આટલું બોલી પરાક્રમસિંહ મુર્ચ્છિત થઈ ભુમિ ઉપર પડ્યા. ઝાણાનુંબધ ! તારો પ્રભાવ પણ વિચિત્ર જ છે ! પોતાની સતતી નહિ હોવા છતાં પણ અન્ય કોઈના પુત્રને પુત્રસમાન ગણી પરાક્રમસિંહ કેટલો અગાધ પ્રેમ રાખે છે ! ? નહીં તો પરાક્રમસિંહને આ ખોવાયલા વીર યુવક સાથે શો સંબંધ ? કેવળ ઝાણાનુંબધનોજ ?

રણવીરસિંહે વૃદ્ધ પુરુષને મુર્ચ્છિત થતા જોઈ ન્યોતીપીછને કહીણા આપી વીધય ક્યાં અને દારીપાસે પાણી મંગાવી તેમના ઉપર અંટયું અને પોતે ધીમે ધીમે ફરજો નાંખવા લાગ્યા.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

કુટિરવાસી.

એ પ્રહરસત્રી વ્યતીત થઇ ગઇ છે. આરેદીશામાં પર્વતો આવી રહ્યા હોવાથી અધકાર છવાઇ રહ્યો છે. વન સણસણાટ કરી રહ્યું છે. આવનના મધ્યમાં એક નાની કુટીર છે. તેમાં એક નાનો દીપક ઝાંખો પ્રકાશ આપી રહ્યો છે.

એક ખુણામાં સૈયાઉપર એક યુવક સુઇ રહ્યો છે, તેને સર્વ અંગઉપર પટી બાંધેલી છે. મુખ નિસ્તેજ થઇ ગયું છે. ચીત ચીંતા. અસ્ત છે. મનમાં અનેક તરંગોનો ઉદભવ પણ થાય છે અને વીલીન પણ ત્યાંજ થાય છે. આ યુવક રાત્રીમાં પ્રસન્ન થાય છે. કાલમાં ઉદાસ બને છે, અને કાલમાં આશ્ચર્ય પુર્યક વિચાર કરે છે કે “હા ! તે પ્રાણુ-ધીકાની સારી રીતે રક્ષા ન કરી શક્યો પણ કાંઇ નહીં. તેની સન્મુખ મારા શરીર એટલું પામ ઠામ આવ્યું એ શું ઝોણું સૈભાગ્ય છે ? અહા ! ત્યાર પછી વહાલીની શી દશા થઇ હશે ! તે દુષ્ટોએ તેને કે-કેટલું એ કષ્ટ આપ્યું હશે ? હાય ! તે જીવતી હશે કે આત્મહત્યા ક-કરીને મરીગઇ હશે ?” વળી એક બીજા વીચારમાં તે મનને પરોવે છે. “હા ! જદ્દ માતાપીતાની શી દશા થઇ હશે ? એક દીવસનો ક-સર કરી આવ્યો હતો પણ આજકાલ કરતાં પાંચ દિવસ થઇ ગયા.” વળી જરાક સંશય લાવી વીચાર કરે છે. પણ “પ્રાણુવદ્ભા ! એવા ઘોર સમયે ત્યાં કેમ આવી હશે ? તેની ભગીની સાથે કેમ નહોતી ? એકલું આવવાનું કારણ શું ? ! એ દુષ્ટોના હાથમાં કેવી રીતે આવી પડી ? ! કદાપી મને મળવાને આવી હોય, પરન્તુ એકલી કેમ આવે ! તેની ભગીની કદાપી કાર્યમાં વ્યવસ્તીત હોય તેથી ન આવી શકી હોય અને પ્રીય અનુરાગીની એકલી નીકળી ચાલી આવી હોય એને રસ્તામાં એ દુષ્ટોનો મેળાપ થયો હોય. પરન્તુ એમ હોય તો તે મારા પર પ્ર-હાર કેમ કરે ? હું તો તેને અર્થે પ્રાણુ આપી રહ્યો હતો ! કદાપિ અધકારને લીધે દેખાયું ન હોય અને શતરને બદલે ભુલથી મારા ઉ-પર આઘાત કર્યો હોય ! આ સર્વ સંશયોનો વીચાર કરતાં મારા મન

શુભવાંચમાં પડે છે. મારી ખુદીનો ઉપયોગ હું અહીંયાં નથી કરી શકતો. આહા ! તે કેવા મધુર સ્વરથી “ હા પ્રેમી, હા, પ્રેમી ! ” ઉચ્ચાર કરી રહી હતી. આહા ! તે જાણી હું કદાપી નહીં વીસર. અરેરે ! હું તો અશક્ત થઈ ગયો છું. ઉઠ્યા બેઠવાનું સામર્થ્ય પણ નથી રહ્યું. હું તેને કેવી રીતે મળું ! આણુ પ્યારી ! હવે તો તુંજ મળેતો.

“ કરી સુખન રસ પ્રેમથી રસી નાંખુ. ! ”

“ મુજ વીસાળ દ્રવ્ય તેલ સદા રાખુ. ! ! ”

બાહલી પ્રીય અનુરાગીની,

“ જો દીપ્તિ હોત મુજને શુભ પાંખ દેવે

તો દેહ પીઠ વોરહાનગની શું સેવે ?

આવી, ઉડી મળું તુને મુજ દુઃખ ગાઢ. !

આનન્દ માની મનમાંથી કૃતાર્થ થાઉ. ! ”

હાથ ! મ્હારા ભાગ્યમાં એ સુખનો અનુભવ કરવાનું ક્યાંથી હોય ! આતો સર્વ ક્યાંથી—મ્હારા જેવા ભાગ્યહીન માટે ક્યાંથી સંભવે !

“ આતો વીન્નેગી હાણુ ગાગવાના

મીઠ્યા પયલો મન મારવાના ”

આ પ્રકારે વીચાર કરતો તે યુવક શય્યામાં પડ્યો. વાંચકો આ યુવકને ઓળખી તો ગયા હશે ? પરાક્રમસીંહનું “ અમુલ્ય રત્ન ” અને રમાદેવીનો પ્રેમપાત્ર પ્રેમી પણ આજ. તેની ચીન્તાઓનું, તેના સંશયોનું નીરાકરણ કરતું એ કેટલુંક આ રથજો અગત્યનું છે. રમાદેવીના મીલનાર્થે આવતાં માર્ગમાં દુષ્ટ યુવકોનો તેને મેળાપ થયો હતો. આ યુવકો અન્ય કોઈજ નહીં પરંતુ જ્યાં તરંગમાં પરીચય કરાવેલા વીરસીંહ તેના ખટપટી મીત્રોજ હતા. પોતાના પ્રયત્નમાં નીષ્ફળ નીવડ્યા માની તેમણે આ અન્યાય ભરેલો માર્ગ લીધો હતો. આ આપણા વીર યુવક ઉપર આઘાત કરનાર “ હા પ્રેમી ! હા પ્રેમી ” નો મધુ સ્વરથી ઉચ્ચાર કરનાર શ્રી તેની આણુપ્રીય અનુરાગીની નહોતી—તે ખરી સ્ત્રી પણ નહોતી, પરંતુ તેમનામાંના એકે રમાદેવીનો—યુવકતા દ્રવ્યમાં વસેલી અનુરાગીનીનો વેશ ધારણ કર્યા હશે—તેજ “ હા પ્રેમી ! હા પ્રેમી ! ” નો ઉચ્ચાર કરી રહને કરવાનો ટોંગ કરતો હતો, તેણેજ લાગ જોઈ આપણી વાર્તાના નાયક રમાદેવીના આણુપ્રીય પ્રેમી અને પ

રાકમસીંહના “અમુલ્ય રત્ન” ઉપર આધાર ક્યો હતો. વાયકોને આ રથને આટલોજ પરીચય કરાવવો ઉચિત ધારી આપણે કુટીરમાં પાછા જઈએ.

આ યુવક આ પ્રમાણે વીચારકરતો શર્યામાં પડ્યો હતો એટલામાં કુટીરવાસી મહાત્માએ પ્રવેશ કર્યો. તેમનું વય આશરે એંશીએક વર્ષનું હતું; પરંતુ શરીર હૃષ્ટપુષ્ઠ ગૌર અને સુંદર હતું. તેમનું ઉચ્ચ લલાટ, પ્રસર્ય હૃદય, બુજ્જડ જોવાથી તે કાંઈ પુરુષાર્થિ વીર પુરુષ છે. એવું જાન થતું હતું. કુટીરવાસી મહાત્માએ આપણા વીર યુવકને પુછ્યું— “કેમ બેટા તખીયત કેમ છે, શા વીચાર કરે છે?”

યુવક—“આજ તો આપના અનુગ્રહથી કાંઈક આરામ થયો છે. હું મારી પૂર્વધટનાનો વીચાર કરી રહ્યો છું.”

કુટીરવાસી મહાત્મા—પ્રીય પુત્ર! શાચ ન કરવો, તારા ચીત દુઃખી થશે. શરીર બહુ ક્ષીણ થઈ ગયું છે. શોક કરવાથી, કૃશતા અધીક થતી જાય છે”.

આ પ્રમાણે કહી કુટીરવાસી મહાત્માએ યુવકને કાંઈક ખાવાનું આપ્યું. યુવકે તે લઈ-જમી પાણી પીધું. તેના જમી રહ્યા પછી કુટીરવાસી મહાત્મા પણ ભોજન કરવા બેઠા.

વાયકો? આપણા વીર નાયકને આ પરાપકારી મહાત્માને સોંપી આપણે રમાદેવી અને ચપલા તરફ સ્વેતપુર પાછા જઈએ.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

ત્રેમીના વેશમાં હાવેશી.

ત્રેમી આજ મળશે કાલ મળશે, આદી વચનોથી ચપલાએ રમાદેવીને આશ્વાસન આપ્યું. અંથી તેની પ્રકૃતી દીવસે દીવસે સારી થતી ગઈ તેની બાહ્યોપાધીનો ઉપાસ થયો. તેના મામા શીવભદ્ર તેને સાજી થતી જોઈ વીલાહનીપુત્ર તૈયારી કરવા લાગ્યા. મુહુર્ત પણ નક્કી કર્યું. આજે રમાદેવી ગલરાઈ; ચપલાવાળા ખંડમાં જઈ આ સમાચાર કહી આધાર આંસુએ રોવા લાગી.

“રમાદેવી ધૈર્ય ધર, ચિંતા કરવાથી કામ સરશે નહીં. હવે શું થાય છે તે હું જોયા કરું છું. હું તો કેવળ સમયનીજ પ્રતીક્ષા કરું છું. સમય ઉપરજ વિચાર કરિને વર્તન કરીશ.” ચપલાએ રમા દેવિને ધીરજ આપતાં કહ્યું.

“ચપલા ! તેં યાત્રા જવાનો વિચાર કર્યો હતો તે પણ ન બન્યું. મામાજી તો મારા કબા ઉપર જરા પણ ધ્યાન નથી દેતા. તે તો લગ્નની સામગ્રીની તૈયારીમાં જ મગ્ન રહ્યા છે.”

“એથી શું તું પરણી ચુકી કંઈ ? તું કેમ ગલસાય છે ? ત્યાં સુધી આ શરીરમાં પ્રાણ છે ત્યાં સુધી કાંઈતું ધાર્યું થવાનું નથી. યાત્રાએ તો તારી નિર્બંધતાને લીધેજ ન જવાયું.”

“પણ હજી એ પ્રેમીનો પત્તો તો ન જ લાગ્યો ને ! !”

“તેની ચિંતા મને છે. હું તેનીજ શોધમાં ફરું છું. ઇશ્વર કરશે તો પરિણામ સારંજ આવશે.”

“હવે શું બાકી રહ્યું છે ? કાલ તો લગ્ન છે. હવે શોધ કરવાને સમય ક્યાં છે ? લગ્ન થયા પછી શું થઈ શકશે ? હિંદુ લગ્ન એક વખત થયું તે પછી ફરી શકે તેમ છે ? એ ‘અલ્લાહરની મેખ શીટાવી નહિ શીટ’ પછી તો પ્રાણ ત્યાગનો રસ્તોજ માત્ર બાકી રહ્યો, હા જગદીશ્વર ! તારી શી ઇચ્છા છે, તે કાંઈ સમજાતું નથી ! હે હયાસિધુ, સમ્વિદાનંદ મંગલમય પ્રભો ! તું રક્ષા કર્ય ! કાણ જાણે કયા જન્મનાં પાપને લીધે આ દુઃખ ભોગવું છું.”

રમાદેવીની આ દશા જોઈ ચપલા પણ વિચાર શુન્ય બની ગઈ. એટલામાં એક પરિચારિકાએ આવી, ચપલાના હાથમાં એક પત્ર આપી કહ્યું :—

“આ પત્ર એક યુવાન પુરુષ આપને પહોંચાડવાને માટે આપી ગયો છે.”

દાસીને ધ્યાનપૂર્વક નિહાળી હાથમાંથી પત્ર લઈ વાંચવા માંડ્યો. શ્રી પ્રાણાધિકે અનુરાગિની !

હું તને વિસરી નથી ગયો. પરંતુ અહર્નિશ તારજ સ્મરણ કર્યા કરું છું. કાંઈક આપત્તિમાં આવી પડ્યાથી નિયમિત સમયે મળી શકાયું નથી. અપરાધ ક્ષમા કરી પૂર્વોક્ત સ્થાનમાં દર્શન દઈ કૃતાર્થ કરશો.

તારો પ્રેમી.

અપલાએ હર્ષિત થઇ રમાદેવીને આ પત્ર વાંચી સંભળાવ્યો—
રમાદેવીના હર્ષનું તો પુછવું જ શું ? તરતજ તે તૈયાર થઇ ગઇ. અ-
પલાએ તેમ કરવા ના કહી અને કહ્યું “ રમા ! પહેલાં હું જઇ
આવું. પછી તું આવજે. ” પરંતુ રમાદેવીએ આ વાતનો સ્વીકાર
ના કર્યો અને રાત્રિ સમયે બન્ને શ્રી પુડરિકેશ્વર તરફ જવા નિકળ્યાં.
શ્રી પુડરિકેશ્વરની પાસેના ઉપવનમાં પહોંચતાં તેમણે એક સુંદર
શિલા ઉપર પ્રેમીની દૃષ્ટિ. તે બેતાંજ રમાદેવીનું હૃદય વિકસિત થઇ
ગયું. પરંતુ મુખમાંથી એક શબ્દ પણ ન નિકળ્યો. કેવળ ચંદ્રારીની
માફક એક નજરે નિહાળી તેના મુખેન્દુ છબી રસનું પાન કરતી ઉભી
રહી. પરંતુ પ્રેમીની દૃષ્ટિ રમાદેવીના કરતાં અપલા તરફ વધારે હતી.
અપલાએ ગંભીર ભાવથી કહ્યું. “ વાહ ! આપે આપની પ્રતિજ્ઞાનું
પાલન ફીક કર્યું ? આપ એ પ્રમાણે અવિનયી થશો એવું મેં ન-
હોતું ધાર્યું. ”

પ્રેમીએ હાસ્ય કરી કહ્યું—“ હા ! હું તમારો અપરાધિ છું—
ક્ષમા કરશો. ! ”

મેં તો પહેલેથીજ રમાને કહ્યું હતું કે ‘ બહિર ઉપાધિ ’
જોઇ પ્રાંત ન કરીએ. પરંતુ તેમાં આપનો પણ દોષ શો ? આપ
પુરુષ જાતિ. સ્ત્રીઓના પ્રેમનું તમને ક્યાંથી ભાન હોય ?

“ મને શરમ લાગે છે—અપલા ! મને વધારે શરમાવવો તને
ચોગ્ય નથી. ”

“ અપલા ” શબ્દ અપણે પડતાંજ અપલા કાષ્ટવત્ થઇ ગઇ.
ધ્યાનપૂર્વક પ્રેમી તરફ જોવા લાગી. તેનું ચિત્ત અપણ નરજોથી તર-
ંગીત થવા લાગ્યું. તે જાણતી કે પ્રેમી તેનું અપલા નામ કદાપિ જન-
જુતો નહોતો. તે તો તેને ‘ અભાગિની ’ ‘ અનુરાગિની ’ ‘ નીર્ભાગિની ’
એજ નામથી ઓળખતો હતો—વળી વધુ સમય નિહાળતાં તેને ખાતરી
થઇ કે હું ફક્ત ગઇ છું, આ ખરો પ્રેમી નથી; પરંતુ પ્રેમીના વે-
શમાં આવેલો કાઇ કપટી હાથવેશી છે. હવે શું કરવું ? રમાદેવીની
રક્ષા કવી રીતે કરવી વિગેરેનો વિચાર કરતાં તે શોક સાગરમાં નિમજ્જ
થઇ ગઇ. આખરે ધૈર્ય ધરી પોતાના મનનો ભાવ ન સમજાવતાં બોલી
“ પ્રિય ! હવે રાત્રિ અધિક વ્યતીત થઇ ગઇ છે. ઘરનાં બધાં જાણશે
તો ગુરૂસે થશે વળી આ સમયે એકાંત સ્થળમાં અમને કાઇ જુએતો

અમારા પર અનેક દોષોએ પ થાય. આપ હવે અમને જવાની આજ્ઞા આપો ! અમે કાલ તમને ફરીથી મળશું.”

પ્રેમીના વેશમાં આવેલો જીવવેશી ચપલાના મનનો બાવ સમજી કાઢ્ય કરીને બોલ્યો,—“ ચપલા તું અતિ ચપલ સ્ત્રી રત્ન છે. તારી બુદ્ધિની જેટલી પ્રશંસા કરું તેટલી ઓછી છે. હું તારા આતુર્યથી પ-રમ સંતુષ્ટ થયો છું—પરંતુ તું જવાનું કહે છે તે તો નહિજ બને-હું બાચાર છું.”

ચપલા હવે ક્રોધ સમાવી શકી નહિ તેની આંખ બાલચોળ ગઈ ગઈ. ક્રોધ કરી તે બોલી—“ અરે ? દુષ્ટ ! કપટી ! હું તને સારી રીતે ઓળખું છું. પરંતુ મુર્ખ ! સ્ત્રીઓના પરાક્રમથી તું હજી અજાન છે.”

રમાદેવી આ સર્વ વાર્તા જડવત્ ઉભી રહી સાંભળ્યા કરતી હતી તેના હૃદયમાં ઉઠતા આવેશોનો યોગ્ય ચિતાર આપવાને, તેમ તેને ચતા કંટનું યથાર્થ વર્ણન કરવાને લેખિનિ તો અસમર્થજ છે. જેને વીતી હોય તેજ આ વેળાની કલ્પના કરી શકશે; કેટલોક સમય મીન રહ્યા પછી તે જીવવેશી પુરુષે હાસ્યમુદ્રાથી કહ્યું—

“ ચપલા ! બોલ જોઈએ. તું શું કરી શકે તેમ છે ? ”

“ શું કરી શકું તેમ છું ? જો હું કરી શકું છું તે ! મારી પ્રતિજ્ઞાનું રક્ષણ કરનાર તું જો, આ છે.” તેણે કમરમાંથી કટાર કાઢીને વધારામાં કહ્યું, “ તારા જેવા પામરને યોગ્ય સજ્જ આપવા આ ખસ છે.”

“ શું તું મારી સાથે યુદ્ધ કરવા ધારે છે ? ”

“ ના, હું અખળા યુદ્ધમાં શું સમજું ? તો પણ મારું રક્ષણ તો કરી શકું. મારી પ્રતિજ્ઞાનું પાલન તો કરી શકું. તું જો જરા આંધો આવ તો ખમર પડે. તારો ભોગ તો આ કટાર લેવા યોગ્ય છેજ અને કદાચ તેમ નહીં થાય તોપણ મારો : અને મારી રમાનો ભોગ તો તે કટાર લેશેજ અને તેમ કરતાં પણ મારી પ્રતિજ્ઞાતો પ-જાશેજ. હે દુષ્ટ ! સ્ત્રી સાહસ કેટલું કરી શકે તેનો હજી તને ખ્યાલ નહીં થતો હોય ? ! ”

આમહપૂર્વક ઉચ્ચારાયલાં ચપલાનાં આ આવેશી વાક્યો સાંભ-ળતાં તે કાપડ્યવેશી પુરુષનું ધૈર્ય નાશ પામ્યું. તેનાથી આગળ નજ

વંધાયું. અને “ચપલા ! કહ્યું” માન, નહીં તો પછી પસ્તાવો થશે અને આ મારાં વચનો તને સાંભરશે ” એટલુંજ તે બોલી શક્યો.

ચપલાએ તેના શબ્દોની ઓછીજ સ્પષ્ટતા સંખી અને :માને સાથે લઈ ચાલી. તે હાલવેલી પુરુષ તેના પ્રયાણ માર્ગના સહામુજ જોતો ઉભો રહ્યો.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

ચપલાનો પત્ર.

એક સુદર સુપ્રસસ્ત ગૃહમાં દીપમાલ રચના રચાઈ છે. ત્યાં દિવાનખાનામાં એક રાંધ્યા ઉપર લક્ષ્મણસિંહ સર્વાંગ ક્ષતેથી પિડિત, મુતેલા દશ્મમાન થાય છે. તેમનામાં ઉઠવા બેસવાનું સામર્થ્ય જરાયે નથી. સમિપે બેઠેલા વીરસીંહ અને રત્નસિંહ ઉપચાર કર્યા કરે છે. એવામાં ગંભીર મુખમુદાયી વીરસીંહે પ્રશ્ન કર્યો:—

“ કેમ હવે પ્રકૃતિ કેમ લાગે છે ? ”

“ કંઈક ઠીક છે. હૃદયમાં દુઃખ તો થાય છે પણ પ્રથમ કસતાં કંઈક વિશેષ આરામ છે. ”

“ મારાથી તો હોં બોં જોયાં કરવા શિવાય તે વખતે કંઈ જાણે બનીજ ન શક્યુને. ” રત્નસિંહે કહ્યું.

“ જે થયું તે યોગ્યજ થયું છે. એક પુરુષની સહાયે બે બિડાએ લટકું તે યોગ્ય ન ગણાય. ” લક્ષ્મણસિંહે ઉત્તર વાળ્યો.

“ તે પુરુષ એટલો બલીષ્ટ હશે એમ આપણું ધારવું નહોતું. ” વીરસીંહે કહ્યું.

“ રત્નસિંહે ઉત્તર આપ્યો—પરંપર તે શાસ્ત્રવિદ્યામાં પરમ દક્ષ હશે તેથી આપને એકલા યુદ્ધ કરતા જોઈ મારાથી.....”

“ લક્ષ્મણસિંહ તેની સાથે યોગ્ય રીતે લડ્યા. ” વીરસીંહ બોલી ઉઠ્યો.

“ વય તેની નાની હતી છતાં ખર જોતાં—”

“લક્ષ્મણસીંહ બોલતા હતા એવામાં રત્નસીંહ વચ્ચે આવ્યા—”

“કંઈ નહીં એ તો હાથ ન કપાયો હોત તો એછો જ પરજીવ્ય થયાનો હતો !”

“ના, ના, આતો વિજય છે.” લક્ષ્મણસિંહે કહ્યું.

“હા, વિજય તો એક રીતે ગણાય પણ તે કપટથી.”

હીક, વળી એમાં કપટ શાનું ?”

“દાસીના રૂપમાં જઈ ચપલા અને સીવમદની વાતો સાંભળી તેમનો વીચાર બદલી લેવામાં અને શ્રીમતિદેવીના વેશમાં સરલહૃદયા રમાને છેતરવામાં કપટનો પ્રયત્ન નહીં તો ખીનું શું ?”

“હવે એ તો ચતુરાઈ-ભેદ, અને રાજનીતિનો મુખ્ય ઉદ્દેશ.”

“પરંતુ રમાદેવીના વેશે તે વીરના ઉપર આઘાત અનુચિત ન ગણાય ? તેમ બેના પરસ્પર યુદ્ધમાં ત્રીજાએ આવી ધા કરવો એ શું કપટ નહીં ?”

“ના, ના, એમાં કપટ શું ? ગમે તેવી રીતે પણ સતરનો પ-રાજ્ય કરવો જ જોઈએ.”

“પણ તેણે તમારું શું બગાડ્યું હતું. તે સતર કેવી રીતે ?”

“તે તમે ક્યાં નથી જાણતા ?”

“દેવળ સ્વાર્થ ! અન્ય શું ? !”

“આપનું કહેવું યથાર્થ છે. ગોસ્વામી તુલસીદાસનું પણ એજ કહેવું છે કે—

‘મુરનર મુનિની યાદિ રીતિ,

‘સ્વારથ લાગી કરે સખ પ્રીતિ’

“પણ આટલું ક્યાં છતાં પણ ઇચ્છાર્થની પ્રાપ્તિ તો ન થઈને ! ?”

“તે કાંઈ હાથમાં છે. ચપલા પરેષર એક વીરાંગના છે. તેની આગળ આપણી સર્વ યુક્તિઓ જાણે નિષ્ફળ જાય છે. પણ હવે કાલ શું થાય છે તે જોઈએ.”

લક્ષ્મણસિંહે કહ્યું :—“આપે તેના હાથમાંથી કટાર શું કામ ન પડાવી લીધી ?”

“ તે કાંઈ સહેલું નહોતું તો ! તેમ યનાં કાં તો હું જાત કે એ જાત. તે કાંઈ સામાન્ય સ્ત્રી નહોતી કે એકદમ કરી નાથ. ”

“ આપે જે કહ્યું તે યોગ્ય જ કહ્યું. સ્ત્રીનો વિશ્વાસ જ નહીં. તે જાત ઘણી સાહેલીક ગણાય છે. તે પ્રાણની ઓછી જ પડવા શમે છે. ? ! ”

આ પ્રમાણે પરસ્પર વાર્તા ચાલે છે એવામાં એક નોકરે આવી રત્નસીંહના હાથમાં એક પત્ર આપ્યો અને કહ્યું :—“ એક દાસી આ પત્ર આપી ગઈ છે. ”

પત્ર વાંચવા માંડતાં, તેમાં નીચે પ્રમાણે લખેલું જણાયું :—

“ શ્રી સકલગુણગરીષ્ઠ સર્વ કુળા સંપન્ન કપરી મહારાય !

આપને ધન્ય છે ! વીર નરો તો પોતાનું બળ અબલા ઉપરજ વાપરે ! ! આપને સવીનય એજ લખવાનું કે આપ જે આપના ય-આર્થ કર્તાવ્યને સમજે અને તે ઉપર વીચાર કરો તો આ આપનું કૃત્ય આપનેજ યોગ્ય નહીં લાગે. આપ તેમ કરવા જરા શ્રમ લેશો તો મોટો આભાર. હજુ આપને બહુ જનનું કામ નહીં પડ્યું હોય ! આવી આપની આ પ્રથમ કૃતીજ હશે એમ ધારી હું આપને ક્ષમા આપું છું, પણ જે હવે વધારે આપની દુષ્ટકૃતીમાં આપ પ્રવૃત રહેશો તો નફી જાણજો કે આપ પસ્તાશો; આપને લજ્જત થવું પડશે. માટે પ્રથમથીજ સમજશો તો ઠીક છે. લી. એક પ્રચંડ અબલા. ”

રત્નસીંહે ક્રોધાવેશમાં પત્રને ફાડી નાંખ્યો. અને કહ્યું :—

“ ઠીક છે, સમજ્યું—કાંઈ ચીંતા નહીં. ચપલા-દુષ્ટા તારો અબીમાન ઉતાર તોજ મારું નામ રત્નસીંહ. તું પણ જાણીશ કે તારા માથાના મળ્યા હતા. ”

ક્રોધથી રત્નસિંહનું મુખ લાલચોળ થઈ ગયું; વીરસીંહે તેમને શાંત પાડતાં કહ્યું :—“ આપ હાલમાં શાંત ચાઓ. તેને ક્ષમા કરો વખત આવ્યે જોઈ લાકડું. બોજનનો સમય થઈ ગયો છે, રાત્રી ઘણી પીતી છે. માટે હાલ તો ચાલો. કાલે કરવા યોગ્ય કરીશું. ”

બન્ને ઊઠી ત્યાંથી બોજન કરવા ગયા અને લક્ષ્મણસીંહને એક લેવકની સાંભળ નીચે ત્યાંજ સુતેલા સંખ્યા.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

બે પચિસ કુટિરમાં.

મધ્યાહ્નના સમયે પહાડી વનભૂમિને પ્રથમ ભારતીયનાં પ્રખર દીરજોએ પૂર્ણ આવેશથી અત્યંત ઉત્તેજ કરી દીધી છે. પ્રથમ પક્ષી સર્વ સુર્ય તાપથી તપીત બહ્યાં ગ્રહ્યાં પોતપોતાના સ્થાનમાં નીરાશ વીધામ લેતાં પડ્યાં રહ્યાં છે. સર્વત્ર ઉગ્ર શાંતતા પ્રસરી છે. એવા ધોર સમયે એક બે મુઠ્ઠર વદનવાળા યુવા પ્રાપ્ત થયેલા આપત્તિગ્રસ્ત મુવકા ઉત્તર દીશાપ્રતી પ્રયાણ કરી રહ્યા છે. સુર્યના તાપથી-મુઠ્ઠા તપાથી અને શ્રમથી તેમનાં ચન્દ્રકમળસમ મુખકમળો કરમળ્યાં છે, અને આથી એમ સ્પષ્ટ થાય છે કે આ ઉભય સુકુમારો કંઈક મહા કલે-પથી સતત ધણા દુર સ્થાનેથી આવતા હશે. અત્યંત શ્રમથી શ્રમીત થઈ જઈ એક યુવક સમીપસ્થ એક વૃક્ષ નીચે બેસી જતાં પોતાના સાથીને કહ્યું.

“ રમ્યસી. હે હવે હું તમા અત્યંત દુઃખ દે છે. ચાલવાની પણ શક્તી નથી. કંઈથી જળ મળે તો પીવાય. મીઠાને બીધે તાપ તો હોય જ તેમાં પણ આજ તો વળી આકાશ સ્વચ્છ છે એટલે અધીક ગરમી પડે છે.”

“ કુસુમ, સહેજ ધીર્ય ધારી થોડે દુર ચાલો. બે કોઈ નદી આવે તો જલ પી લેજો.”

“ હવે તો મારાથી નહીં ચલાય, જીભ ગભરાય છે.”

“ ગલસવાનો સમય નથી. ધીમે ધીમે ચાલીને પણ કોઈ ચોખ્ખા વીધામ સ્થાને તો જવું જોઈએ. હે પ્રભુ કેવો વીકટ સમય.”

“ હીકે, આપણા પ્રારબ્ધમાં જ દુઃખ તો કોઈ થું કરે, ચાલો બાઈ.”

ધીમે ધીમે જાને આગળ ચાલવા માંડ્યા. થોડે દુર જતાં વળી રમ્યસી.હે અધીરાઈથી પૂછ્યું—“ થું તને માર્ગની ખબર નથી ક્યાં મુઠ્ઠી ચાલવું પડશે. ? તેમ કોઈ મનુષ્ય પણ દેખાવું નથી કે તેને પુઝ્યા

‘કે જમીનું રથાન અડી ક્યાં હશે. હે પ્રભો !’

‘હવે ખડુ દૂર નહીં જનું પડે, જાઓ પાછો એક કુઠીર જાણ્ય છે ત્યાં વિશ્રામ લઇશું. ધટેજીજી તો ત્યાં કોઇનું કોઇ હશેજી.’

આખરે બન્ને તે કુટિર પાસે પહોંચ્યા. તેનું ખાસલું બાથ હતું રમ્યસીંહ કમાડ ખખડાવ્યાં તેના ઉતરમાં અંદરથી શબ્દ આવ્યો—
‘કોણ ?’

‘મે પધિક’

કુટિરવાસી એક વૃદ્ધ સાધુએ કમાડ ઉઘાડ્યાં. અને આ બે સુંદર યુવાનોને જોતાં આશ્ચર્યથી પૂછ્યું—‘આ દારણ સમયે આપ અત્રે ક્યાંથી અને ક્યાં જાઓ છો ?’

‘કૃપા કરી આપ પ્રથમ અમને થોડું જાણ આપો અને પછી અમારું સર્વ વૃત્તાંત આપને નિવેદન કરીશું.’

આ પ્રસંગે આ બન્ને યુવકોનાં મુખાધિન્દ્ર તાપથી એવાં રક્ત બની ગયાં હતાં કે જાણે રક્તપ્રવાહ થશે. તેમના સૌન્દર્યમાં જો કે આથી વધારો તો થયો હતો.

સાધુજીએ બન્નેને અંદર લઇ, શીતલ જળ પાત્ર અને ફેટલાંક પકવ ફલ આહાર્યે આપ્યાં. ઘણીજ ખુશીથી અને આભાર સાથે તેમનો તે બન્નેએ સ્વીકાર કર્યો. થોડીવાર પછી સ્વસ્થ થતાં રમ્યસિંહનાં ચક્ષુઓ તે કુટિરમાં ચારે તરફ ફરી વળ્યાં. એક ખૂણામાં એક શય્યા ઉપર કોઇ સુતેલા શરીર ઉપર તે ચક્ષુ દોડ્યાં અને તે મહાત્માને તેણે પૂછ્યું—‘આ શય્યા ઉપર કોણ છે ? કૃપાનાથ !’

‘તેમની કથા ઘણી લાંબી છે. આપ શાંત થાઓ. હું અવશ્ય આપને આપ નિશ્ચિત થતાં તેનો સવિસ્તર હેવાલ કરીશ. પ્રથમ આપનું વૃત્તાંત મને જાણાવો.’

રમ્યસિંહ પોતાનું વૃત્તાંત શરૂ કર્યું—

‘અમે બન્ને એક જમીનદારના પુત્ર છીએ. માફ નામ રમ્યસિંહ છે અને આ મારા નાના ભાઈનું નામ ચપગસિંહ છે. અમે બન્ને ચેતપુરના સ્ત્રીશ છીએ. અમે ચન્દ્રાપુરી જતા હતા પણ માર્ગભ્રમ થતાં અહીં આવી ગયા.’

‘શું ચન્દ્રાપુરીમાં પણ આપની જમીનદારી છે ?’

‘ના, હું ત્યાં જમીનદારી તો નથી પરંતુ અમારા એક મિત્રનું ત્યાં નિવાસસ્થાન છે. અમે તેને ત્યાં જતા હતા.’

સાનુ મહાત્મા સાંત થયા. કંઈક કાગ માન રહી પડી તેમણે રમ્યસિંહને કહ્યું:—‘આપ અહીંજ રહો. અહીંથી બેએક ગાઉ દૂર શિવ-પુર ગામ છે ત્યાં કંઈ કારણસર મારે જવાનું છે. પાછો પહોર હવે થયા આગ્યો છે. ત્યાંથી હું સાંજે પાછો આવીશ ને મારા સર્વ હેવાલ હું આપને કહીશ. આજ જવાનું માંડી વાળો. કાલે હું માર્ગ બતાવવા આપની સાથે આવીશ. આપ આજે થાકી ગયા છો, તેમ આપનું ચિંતન-વ્યસ્થાન પણ દૂર છે.’

‘જેવી આપની આજ્ઞા. તે અમે ઉપધન કરી રાખીએ તેમ નથી.’

સાધુ મહારાજ ચાક્યા ગયા અને બંને યુવકો વાર્તાલાપ કરવા લાગ્યા.

રમાએ ધીમેથી કહ્યું:—

‘ચપ્પસિંહ ! હવે લાગ સારો છે. અહીંથી પલાયન કરવું બેધએ.

‘કેમ વાઈ ! અહીં કંઈ બમ છે ?

‘હું ખબર વળી કેવીએ આપત્તિમાં આવી પડીએ.’

‘હવે હું બાકી છે ? જે મરણનું હતું તે તો થઈ ગયું છે.’

‘ત્યારે હવે શું કરવું ?’

‘હવે તો મહાત્માશ્રીની આજ્ઞા પ્રમાણેજ વર્તવું અને માર્ગ પૂછવો.

‘હવે તો રાત્રિ પડશે. પછી કેવી રીતે માર્ગ સુઝશે.’

‘આજ રાત્રિ અહીંજ વ્યતીત કરીશું તો કાલે પ્રાતઃકાળમાં પ્રયાણમાં શી હાની છે ?’

‘પરંતુ આપણી શોષમાં કાંઈ અહીં આવી ચડશે તો. ?

‘હવે આપણને કાંઈ શું કરી શકનાર છે ?’

કંઈક ધાણુપર્યન્ત સાંત રહી રમ્યસીંહે ઉદ્ઘસ બાવથી કહ્યું:—

‘અરેરે જે ઇષ્ટાર્થની સિદ્ધિઅર્થે આપણે આટલો શ્રમ લીધો તેના તો પતો ક્યાંઈ નજ આગ્યો.’

તે પણ કાણ જાણે કેવી મહાઆપત્તિમાં હશે ! હે પ્રભુ તું કરે તે ખરે !’

‘હાર્તો. તેમની કેવીએ દશા હશે. પરંતુ પ્રેમી નિધુર હૃદયો તો ખડુ હો !’

પ્રેમીનું નામ સાંભળતાંજ શય્યા ઉપર સતેલી આપ્તિ ચમકી ઉઠી અને આ સુંદર મુખાકૃતિવાળા યુવકો પ્રતિ આશ્ચર્યથી જોતાં તેમને પૂછ્યું:—

‘આપ કોણ છો ?’

આ મધુર સ્વર શ્રવણ કરતાં જ કુસુમે તે કુટિરવાસી યુવક આપ્તિ પ્રતિ જોયું જોતાંજ તેનાથી લગ્નજીત થઈ જવાયું. રમ્યસિદ્ધિ તે આપ્તિ ઓળખી અને હસતાં હસતાં ઉત્તર આપ્યો:—‘અમે જાને પશિદા અકી’ વિશ્રામઅર્થે આવ્યા છીએ.’

‘આપે હમણાં કોનું નામ લીધું હતું ?’ પુનઃ પ્રશ્ન થયો.

‘એ તો નથી ખબર કે તે કોણ ? પણ એટલું તો જાણવામાં છે કે તે નામ ઉપર શ્વેતપુરના એક નાગરિકની કન્યા મોહિત છે; પરંતુ તેનાં મુરખાઈઓ તેનું લગ્ન અન્ય સ્થાને કરવા ધારે છે. તે તેનો સ્વીકાર કરતી નથી અને ‘હા પ્રેમિ ! હા પ્રેમિ’ એ નામનુંજ રદ્દા કર્યા કરે છે.’

‘આ સર્વ વૃત્તાન્તથી આપ કેવી રીતે પરિચિત થયા ?’

‘અરે આ વૃત્તાન્તથી શ્વેતપુરમાં કોણ અપરિચિત છે ?’

‘કુટિરવાસી યુવક આ શ્રવણ કરતાં શોકમગ્ન થયો. તેના મનમાં અનેક તર્ક વિતર્કો થવા લાગ્યા. અને ધ્યાનપૂર્વક-આશ્ચર્યપૂર્વક રમરણ કરી કરીને, વિચાર કરવા લાગ્યો કે, આ યુવકો કોણ હશે. જાણે તે મારાથી પરિચિત હોય એમ મને લાગે છે પરંતુ અત્યારે રમરણ થતું નથી. ખરે-તેનો તો કંઈ પણ સુમધુર છે, અને જાણે હું તે વ્યક્તિને પૂર્વે મળ્યો હોઉં એમ જાન થાય છે.’

‘કેમ આપ શું વિચાર કરો છો ?’

‘કંઈ નહીં !પણ ત્યારે તેની શું દશા થઈ’

‘એમ સાંભળ્યું છે કે તેની સર્વ આશા ભંગ થઈ છે. કારણ તેણે તો પ્રેમીને મળવા પ્રતિજ્ઞા કરેલી પણ મેળાપ ન થયો. હવે તે આશ્ચર્યગતો સંકલ્પ કરી ચૂકી છે.’

કુટિરવાસી યુવકના મુખ ઉપર ઉદારતા જ્વાળા મ્હા. અને એક દાર્ઘ્ય નિશ્વાસ નાંખી તે સંધ્યા ઉપર પડ્યો.

‘આપ કેમ આ વાતોં ત્રવણ કરતાં ઉદાર થઈ ગયા. એમ બતાવ્યું છે કે આમાં આપને કંઈ અગત સમ્બન્ધ છે. જો આ વાતોંથી આપ દુઃખી થશો એમ જો ખબર હોત તો આપને કદિ ન કહેત.’

ઉદારભાવથી તે કુટિરવાસી યુવક બોલ્યો;—‘જે નામ તમે કહ્યું તેજ ‘પ્રેમી’—નિર્ભાગિ હુંજ.....હા !’

એટલું વક્તાં તો પ્રેમી ગદગદિત થઈ ગયો. તેનાં નેત્રામાંથી પારિખિન્દુઓ ગરવા લાગ્યાં. તેની આ દશા બાલુતા રમ્યસિંદથી ન સહેવાયું. તેનાં નેત્રા પણ ઉભસ્યાં. હૃદય વિદિર્ણ્ય થયું. લગ્નનથી બોલાયું નહીં. એકી દરો પ્રેમીપ્રિતિ અપૂર્વ પ્રેમદષ્ટિથી જોવા લાગી. આ પ્રમાણે કુસુમ અને પ્રેમીની પરસ્પર રિધિતિ થયેલી જોતાં હાસ્યવદનપૂર્વક રમ્યસિંહે કહ્યું;—‘આપ શોય શું કામ કરો છો ? જેના નિમિત્તે આપ દુઃખી છો તે નિર્ભાગિની આપની પાસે છે, આપ જાગૃખો. (અપગસિંહે બતાવતાં) ‘આજ આપની અનુચિતિની છે.’

હવે પ્રેમિની સ્પષ્ટ ભાન થયું. અને પુરત વેશમાં તેમને જોઈ આશ્ચર્ય પામ્યો. તેનું હૃદયારિન્દ પ્રકુલ બન્યું. નેત્રામાંથી પ્રેમાશુ વહન થવા લાગ્યાં. અને પ્રસન્ન હૃદયે તે બોલ્યો;—

‘આજ તમે પ્રાણુદાન આપ્યું. નહીં તો આશા કિન્નિયત પણ નહોતી. આજે આપે એવા સ્વપ્નનું ઘન કર્યું છે કે જેનું મૂલ્ય થઈ શકે તેમ નથી. આજે આપે મારા ઉપર એવો ઉપકાર કર્યો છે કે તેનો બદલો વાળી શકાય તેમ નથી. હું આપનો જન્મપર્યન્ત આભારી રહીશ.

તમે પ્રેમમંત્ર થઈ ગયાં. આ પ્રેસંગના મુખનો અનુભવ રસિક જ નાખી શકે કે—ચિરકાલીન આશા સકલ થતાં કેટલો આનંદ થાય છે.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

સાંમલન.

મણેય' પોતપોતાના સુખદુઃખની વાર્તા કરી રહ્યાં છે એવામાં કુટિરવાસી મહાત્મા આવી પહોંચ્યા અને સર્વને પ્રસન્ન બોલતાં પ્રેમપૂર્વક બોજન સામગ્રી તૈયાર કરવા માંડી. બોજનાદિથી પરવારી નિવૃત્ત થતાં કુટિરવાસી મહાત્માએ પોતાનું અને પ્રેમીનું સર્વ વૃત્તાન્ત કહેવાનો આરંભ કર્યો:—

‘અહીંથી બે ત્રણ ગાઉ ઉપર એક ભદ્રપુર નામનું ગામ છે ત્યાં શ્રી કમલનાથજીનું સ્થાન છે. અહીં પ્રત્યેક પૂર્ણિમાએ પૂજનાર્થે હું જાઉં છું અને ત્યાંથી પૂજનવિધિ સમાપ્ત કરી પ્રહર ચત્રી જતાં આ કુટિરમાં આવું છું. મત પૂર્ણિમાને શેષ નિયમાનુસાર જ્યારે હું પાછો ફર્યો ત્યારે મારું જોવાયકું રત્ન પુનઃ માર્ગમાં પડેલું મને પ્રાપ્ત થયું; તે રત્ન તે આ હનુમાગિતા પુત્ર હતો. ધ્યાનપૂર્વક જોતાં તે પુત્ર જીવતો મને માલમ પડ્યો. હું તેને ઉઠાવી લાવ્યો અને ચૈતન્ય આજ્ઞા પ્રયત્ન કર્યો. ઇશ્વરના અનુગ્રહે મારા પ્રયત્નમાં હું સફળ થયો. તે ચૈતન્ય પામ્યો. મેં તેને સર્વ વૃત્તાન્ત પૂછતાં, છેને કાષ્ઠલુટાસની સાથે યુદ્ધમાં ઉતરવું પડ્યું હતું, એમ તેણે કહ્યું અને પાશી માગ્યું. મેં શીતળજળ પાન કરાવ્યું. પછી તેના શરીરના સર્વ ધાતે ઘોષ નાંખી પદા જાંવી દીધા, અને વનરૂપિનિ ઉપચારો કર્યા. પદા જાંવિતાં હૃદયલાંછવ ચિન્હ જોતાં હું તને જાણખી શક્યો. મારા હૃદયમાં એવો આનંદ થયો કે તેનું વર્ણન પણ કરી શકાય તેમ નથી. તેનું પૂર્વ વૃત્તાન્ત સાંમળતાં મારા નિશ્ચય થઈ ગયો કે મારા અમુક્ય રત્નરૂપ વિજયસિંહ પુત્ર તેજ હતો.

આટલું કહી વળી કુટિરવાસી મહાત્મા પોતાનું વૃત્તાન્ત કહેવા લાગ્યા કે:—“હું પૂર્વ કાલમાં કૃષ્ણપુરનો રાજા હતો મારા નામ વીરસિંહ છે. પછી તે મહાત્માએ શત્રુઓની સાથે થયેલા યુદ્ધનું, ત્યાં મર્જિત થવાનું; પરાજય પામવાનું, અને રત્રી, પુત્ર અને પુત્રીનું શત્રુના હસ્તમાં જવાનું, તેમ ત્યાર પછી પોતાની થયેલી રજાનું, વગેરે

સર્વ વૃત્તાન્ત જાણાવતાં કહ્યું કે:—“ મારા ઉપર એક સાધુ મહાત્માએ કૃપા કરી તે મને પોતાની કુટિરમાં લેઈ ગયા, અધીરી ઉપચાર કર્યા. થોડા વખતમાં હું રોગશક્તિ થયો ત્યારે મેં મારા પુત્રની એક કન્યાની શોધ કરી. પુત્ર કન્યાનો પત્તા તો ન લાગ્યો પણ એટલીજ ખબર મહાત્માથી દ્વારા મને મળી કે મારી સ્ત્રી તો સ્વર્ગયાત્રાએ સી-જાવી હતી. હું તેને મટિ અત્યંત કલેશ કરતો, હવે પછી તે સાધુ મહાત્માનીજ શેવામાં નિમજ્જન રહ્યો. આજથી એક વર્ષ પૂર્વે મારા પરમશુરેષ્ઠ તે મહાત્મા કૈલાસવાસી થયા ત્યારથી એકલોજ હું આ કુટિરમાં રહું છું.

તે યોગાયક્ષા પુત્રની પ્રાપ્તિ મને છ દીનથી થઈ છે, તે વખતે તેની ઉમ્મર માત્ર ત્રણ વર્ષનીજ હતી. મારી કન્યાનું નામ મોહિની હતું અને તે તે વખતે માત્ર નવ વર્ષની હતી. અદ્યાપી તે હયાત છે કે મૃત છે તે મને ખબર નથી.

વાયકવર્ગને હવે તે જાણાવવાની જરૂર નથી કે રમાદેવી સાથે અન્ય પુરુષવેશમાં ચપલાજ હતી. આરંભથી અન્ત પર્યન્ત તે એક ચિત્તથી આ કથા શ્રવણ કરતાં એક મીષથી સાધુ મહાત્માપ્રતિ જોઈ રહી હતી. હવે તે અધીરી થઈ ગઈ, અને વીરસીંહ—સાધુ મહાત્માના ચરણ કમળે પડી ગળગળીત શબ્દે બોલી કે:—“ પૂજ્યપાદ ! તે અમા-ગીની મોહિની નામની આપની કન્યા મરી નથી ગઈ; પણ આપના ચરણમાંજ પડી છે. ચપલાનાં ચકુઓમાંથી પ્રેમાશ્રુ ઝરવા લાગ્યાં. વીર સિંહ આશ્ચર્યથી ચક્રીત થયા, અને ખ્યાત પૂર્વક ચપલાને નીહાળતાં બોલ્યા:—‘ શું તું પુરુષ નથી અને મારી મોહિની છે ?’

ચપલાએ એવો પુરુષવેશ ધારણ કર્યો હતો કે કોઈ સ્વપ્નેય અ-નુમાન ન કરે કે તે પુરુષ નહીં પણ પુરુષવેશમાં સ્ત્રી હશે.

ચપલાએ પોતાનો અને રમાદેવીનો સવિસ્તર વૃત્તાન્ત કહ્યો આજ આનંદની સીમા ન રહી. લેખીની આ વર્ણન લખવા કે જીવંત આનંદ વર્ણવવા અસમર્થ નથી. વીરસીંહે તે કાળે કંઈ ગત-વાર્તા સ્મરણ કરતાં રહ્યું:—‘ અરે એજ માત્ર ન્યુનતા એકની વાર્તા રહી છે કે તે ખીચારી નિર્ભાગીની સ્વપ્નામ ન સીધાવી હોત તો આ-ટલે વર્ષ પણ આ અપૂર્વ આનંદનો લાજ લેવા બાંચસાળી થાત. ’

માત્ર કેનેહનું સ્મરણ થતાં ચપલાનું હૃદય પણ બરાબ આનંદ

ને તેણે કહ્યું:—“ અરેખર પીનાછ મારી માનાના ઉપકારો તે વીરસ-
ચય તેમ નથીજ. ”

ચારે આનંદશ્રુ વહન કરતાં પ્રેમપ્રલાપ કરી રહ્યાં હતાં; આ-
શરે પ્રદરસત્રી વ્યતીત થઇ હતી. સર્વે દીગન્તરેમાં અન્ધકાર છવાઇ
રહ્યો હતો. ઝરમર ઝરમર વરસાદના છાંટા પછુ પડતા હતા. કુડીરનાં
દ્વાર બંધ હતાં. અંદર એક દીપક પ્રજ્વલીન હતો. સર્વ આનંદમગ્ન
હતાં, એવામાં બહારથી શબ્દ સંભળાયો:—‘ કમાડ ઉઘાડશો ? ’

‘ કોણ,, અંદરથી પ્રશ્ન થયો.

‘ એક પથિયે ’

બાણ્યું ઉઘાડતાં તે પથિયે અંદર પ્રવેશ કર્યો. તેનાં સર્વ વસ્ત્ર
બીનાં ઘઇ ગયાં હતાં તેની ઉંમર આશરે ૪૦ વર્ષની હતી. છતાં શ-
કીર હાંટ પુઠ અને સર્વાંગે તે સુંદર હતો. તેને માથે જટા વધી
ગઇ હતી. આ નવિન પથીક જોતાં ચપલા આશ્ચર્ય દર્શાવી તેના
રહસ્યે જોવા લાગી અને તેનું ત્તાન્ત જાણવા આતુર જણાઇ. વીરસીહે
તેનો અતીથી તરીકે યોગ્ય સત્કાર કરીને પુછ્યું:—આપ કોણ છો? ક્યાંથી
પધારો છો ? અને ક્યાં પધારો છો ?

‘ મારું નામ સ્યામસુંદર છે; અને હું મારા ઘર તરફ જતો
હતો, પણ માર્ગમાં વરસાદ વરસવાથી આપના આશ્રયે આવ્યો છું. ’

‘ આપનું નીવાસ સ્થાન ક્યાં છે ? ’

‘ શ્વેતપુરમાં ’

‘ ઘર છોડે કેટલા દિવસ થયા ? ’

‘ છ. તેર વર્ષ ’

‘ કેમ આટલાં વર્ષ સુધી ઘેર ન આવવાનું શું પ્રયોજન ’

‘ આપની ’ એક દીર્ઘ નીશ્વાસ તેણે નાંખ્યો.

‘ કેવા પ્રકારની આપની આપને સહન કરવી પડી તે જો દે-
રકત ન હોય તો કહો. ’

“ સુવર્ણપુરના રાજાએ શતર સમજી અને બંદીવાન કર્યો
હતો. આખરે શતરનો પત્તો મળતાં બુલનો સ્વીકાર કરી તેજ રાજાએ
મને મુક્ત કર્યો. ’

‘ આપનાં માતાપીતા આશ્ચર્ય છે. ’

‘હ. ના. ત્યાં માત્ર માત્રી સ્ત્રી છે. લાલ તો તેની સી અ-
વસ્થા હશે તે હું નથી જાણતો. તે કહતી છે કે.....’

શ્યામસુંદરને વાર્તા કરતાં કરતાં પોતાના પત્ની સ્વીતીનું અને
પ્રાણુ પ્યારીનું સ્મરણ થયું અને તેનું હૃદય ભરાઈ આવ્યું.

અપલા પોતાના સ્વામીને ઘણે વર્ષે જોતાં પ્રેમમગ્ન થઈ ગઈ.

‘આપનો વીવાહ કયે સ્થળે થયો હતો ? વીરસીંહે આ-
ગળ થયાવું.’

‘રમસિંહની કન્યા, સાથે.’

આટલાંત સાંભળતાં અપલા-મેહલીની પુત્ર; પોતાના પગે પડી
પ્રેમાશ્રુ વહન કરવા લાગી રમાદેવી આશ્ચર્ય પામી ગઈ. વીરસીંહના
સમજવામાં આવ્યું કે તેજ પોતાની પુત્રીની સ્વામી હતા. પોતાની પુ-
ત્રીને ઉઠાડતાં તેણે સર્વ જ્ઞાન્ત રમાયસુંદરને જણાવ્યો; રમાસુંદર પ-
ણ વીરસીંહને નમન કરતાં કહેવા લાગ્યા કે આપના પુત્ર પ્રતાપે આ
શુભ સમય ગ્રામ થયો છે.

અપલાનો પુરુષવેશ જોઈ શ્યામસુંદર આશ્ચર્ય પામ્યા અને પ્રેમ
હૃદીથી જોવા લાગ્યા. હવે શું બાકી રહ્યું. રરમું અને અઘરમું વર્ષ આ
જે સુખદાયક નીવડ્યું. આજે આનંદ છવાયો. કુતીર આજે આનંદમય
થઈ ગઈ.

ઉપસહાર.

શ્યામસુંદર સર્વની સાથે ચેતપુર ગયા. ત્યાં જઈ સર્વ જ્ઞાન્ત
શીવભદ્રને જણાવતાં સમજાવીને રમાદેવીનો વીવાહ વીજયસીંહ-પ્રેમી
સાથે કરાવ્યો.

વીવાહોત્સવ ધણા હિતસાહચી થયો. ચન્દ્રાપુરીથી પરાક્રમ સીંહ
પણ સહકુટુંબ આવ્યા હતા શ્રીમતી અને વીરસીંહે પણ પૂર્ણ
પ્રેમથી હાજરમાં ભાગ લીધો હતો. નીર્વામિ પેમળ પ્રસંગ પૂર્ણ થયો.
અને આનંદ આનંદ પ્રવર્ત્યો.

શ્યામસુંદરના આગમનના વર્તમાન રત્નસીંહને ત્યારે જ લાગ્યા
ત્યારે તે સહર્ષ ગુરુદર્શનાર્થે આવ્યો, અને અપલા શ્યામસુંદરની પત્નિ
છે એ જાણતાં લગ્ન પામતાં અણગમણે થયેલા અપરાધની ક્ષમા યા-
ચતા વિજયસીંહને પ્રાર્થના કરી. શ્યામસુંદરે શ્રીમતીના પીતા નિવ્રકં-

સીંહને કહી તેમની નાની પુત્રી-શ્રીમતીની બગીચી વસુમતીના મનની વ્યવસ્થા વીરસીંહ સાથે કરી અને પરરપર પ્રીતીયુક્ત વીવાહોત્સવ નીમઝ થયાં.

ઉત્સવ સમાપ્ત થતાં પરાક્રમસીંહે વીરસીંહને ચન્દ્રાપુરી આવવા કહ્યું. વીરસીંહે માનપૂર્વક માગણીનો સ્વીકાર કર્યો, ને કહ્યું અક્ષર વર્ષ પર્વત જે કુટીરમાં મેં સુખ મેળવ્યું છે, તેનો ત્યાગ કરવા મારી હિમ્મત નથી. હું ત્યાંજ રહી શોખ આયુષ્ય પૂર્ણ કરીશ.

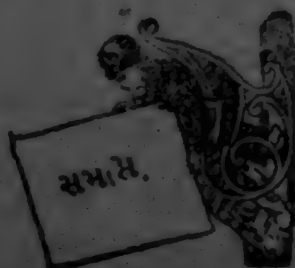
પરાક્રમસીંહ, વીજયસીંહ, વીરસીંહ, શ્રીમતી, અને રમાદેવી સર્વ ચન્દ્રાપુરી ગયાં.

વીરસીંહ, રત્નસીંહ, લક્ષ્મણસીંહ અને વસુમતી એ સર્વે એ મુશ્વેર પ્રયાણ કર્યું.

શ્યામસુંદર અને અપેલા (મોહીની) કંઈક કાળપર્યન્ત સ્વેતપૂર-માંજ રહ્યાં, પણ થોડા વર્ષ પછી, અપેલાના કહેવાથી ઉભય વીરસિંહની સેવા કરવા અર્થે પેલી કુટીર પાસેજ એક ગૃહ નીર્માણ કરી ત્યાં સુખ પૂર્વક રહ્યાં.

વીજયસીંહ પણ ખીજે ત્રીજે તેમને મળવા ત્યાં આવતા હતા. કોઈ કોઈ વાર અપેલા પણ ચન્દ્રાપુરી જઈ બેચાર દીવસ ત્યાં રહી આવતી અને રમાને અનુરાગીની નામથીજ યોલાવતી રમાદેવી પણ તેમની સાથે સ્વમુરસેવાર્થે વારંવાર આવતી હતી.

આ પ્રમાણે સર્વ જીવન પર્યન્ત સુખથી પ્રીતીપૂર્વક રહેવા લાગ્યાં.

જાહેર અખબર

દવાઓ કરી ને દંડાળી ગયેલા રોગીઓને ખાંટે ખુશ
અખબર રાજ્ય વેદ ગોરજ મહાત્માનાં રાજ રજવાડાઓમાં અને
ધણી જંગાએ સુપ્રસિદ્ધ પામેલાં અમુદ્ય આપધો.

ધનામ રૂ ૧૦૦ એકસો.

હમારી તાતકાળીક ગુણુ આપવા વાળી અમુદ્ય આપ
ધીઓમાં કોઈ પણ જાતનું રસાયણ છે, એવી ખાત્રી કરી
આપનારને એક સો રૂપીઆ ધનામ આપવામાં આવશે.

વિષદારી ઓઇન્ટમેન્ટ—વિષેશ સ્ત્રી સંભોગથી, હસ્તદોરા
થી અગર ખીજાં ઘણાં કારણોથી ઇંદ્રીને વિષદોષ લાગુ પડ
જાયથી ઇંદ્રીની રજા દીલી અને કમજોર બને છે, તેથી ભર
યુવાનીમાં વૃદ્ધપણાનું દુઃખ અનુભવવું પડે છે. તેવા દરદિ
ઓને આ ઓઇન્ટમેન્ટ રામબાણુ દવા છે. સાત દીવસ ઇંદ્રી
ઉપર માલીસ કરી ઉપર પાન ખાંધવાથી તે વિષદોષ દુર
થઈ ઇંદ્રીની રજાને પુર્વ સ્થિતી ઉપર લાવી મુકી રતી મુ-
ખમાં આનંદ આપે છે. મુદ્ય પાવ એંસની શીશીના
આર રૂપીઆ. ટપાલ ખર્ચ હ આના જુદું.

પુરુષત્વ જીવન અર્થ—આ દવા ફક્ત એવીસ કલાકમાંજ
ગુણુ હાયક નીવડી રોગીને ખાત્રી આપી આશાવંત નબાવે
છે. ફક્ત ત્રણ વખતનીજ દવાના રૂપીઆ બે. ટપાલ ખર્ચ
હ આના જુદું.

હર્ષની અકસીર દવા—આ દવા ગમે તેવા હર્ષથી પીડા
તા મનુષ્યને ફક્ત પાંચજ મીનીટમાં ફાયદો કરે છે. અને
ખીલાની માફક ભરાયેલા મસાને દવા લાગતાંજ ઝુરાવી
નાંખે છે. અને એવા રોગથી રોતા રોગીઓ પાંચજ મીનીટ
માં હસ્તા થયા છે અને થાય છે.

મુદ્ય બે રૂપીઆ ટપાલ ખર્ચ હ આના જુદું.

મળવાનું ઠે. દલાલ પ્રધસંની કંપની

ઠે. સારંગપુર તળીઆની પોળ-અમદાવાદ.

તૈયાર છે.

તૈયાર છે.

તૈયાર છે.

નરસિંહ મહેતા નોવેલના કતોનાં નીચિનાં પુસ્તકો તૈયાર છે.

રાજકઠીઆરો નોવેલ-આ નોવેલમાં કર્મજળનો ચિતાર આપેલો હોઈ વાંચવાથી મનને જ્ઞાન સાથે ગમ્મત મળે છે અને નીશીય ઉપર આસ્તા બેસી સંતોષનું પરમ મુખ પ્રાપ્ત થાય છે પુસ્તક મધ અને પદ્યમાં લખાએલું હોવાથી વાંચનના તેમજ ગાયનોના શોખીનોને એક સરખી રમુજ મળે છે. મુલ્ય દોઢ રૂપીઆ.

સતીદ્રાપદી-આ પુસ્તક ભારત અનુસાર લખાએલું હોવાથી તેમાં વીરરસ, શ્રંગાર રસ, અને કરુણા રસથી ભરપુર છે. નવીન રાહનાં ગાયનો તેમજ કિતમ લાખણોથી ભરપુર રસીક પુસ્તક છે. આ પુસ્તક વાંચવાથી મનને જ્ઞાન સાથે પુણં ગમ્મત મળે છે મુલ્ય બાર આના—

રામદીલા-આ પુસ્તક પુર્વાધ રામાયણનો સાર મધ પદ્ય અને શયરોમાં લખાએલો હોવાથી પુણં રસીક છે. એક વાર વાંચવા લીધું તો તેને મુકવા મન થતુ નથી મુલ્ય એક રૂપીઆ.

વીર્યકુમાર-શ્રી દેશીસમાજમાં ભજવાતું વીરુઆ વીર્ય નામ નું નાટક આખેલું છે. લખણો ખાસ તે બેલમાં ભજવાતાં છે, ગાયનો વુદાં છે. ધર્મોજય અને પાપો કાય એનો ચિતાર આખેલું દર્શાવેલો હોઈ પુણં રસથી ભરપુર છે. મુલ્ય બાર આના.

કૃષ્ણમુદામા-શ્રીકૃષ્ણના પરમ ભક્ત અને મિત્રનો ચિતાર આખેલું દર્શાવેલો હોઈ ગાયનો અને લાખણોથી ભરપુર રસમય પુસ્તક છે મુલ્ય બાર આના.

સતીલીલાવતી-આ પુસ્તકમાં લીલાવતી, અંજના સતી અને પ્રહુન્ન કુમાર એ ત્રણ આખ્યાનોનો સમાવેશ આવેલો છે. અંજનાસતી અને પ્રહુન્નકુમાર એ બે આખ્યાનો દ્રષ્ટાંત રૂપમાં આપેલાં છે. પુસ્તક પાકુ બાઈન્ડીંગ બ્લેજ કાગળ ૩૬૦ પૃષ્ઠનું છે. બાઈન્ડીંગ પાકુ હીંટનું ગીફ્ટીંગ છે. પુસ્તક મધ અને પદ્યમાં લખાએલું હોવાથી ફરી ફરી વાંચવાની છતાંસા થાય છે. એક વખત વાંચવાથી મનને રખી થતી નથી મુલ્ય દોઢ રૂપીઆ.

ભોજકુમાર-પરમાર કુમદીપક ભોજકુમાર જગ ગહેર છે. ભો-
જકુમાર તેના કાકા મુંગતા કાવતરામાંથી કંપી રીતે બચ્ચો અને છેવટે
કંપી રીતે વીગત થયો તે તથા તેનું છુટ કરનાર મુંગતી સી દસા
થઈ તે ચિતાર આગેદુન આપેલો છે. ગદ્ય અને પદ્યમાં લખાએલું હોઈ
વાંચનારને જ્ઞાન સાથે ગમ્મત મળે છે. મુલ્ય બાર આના

જહરિસાંપ-ઉરદુ જગ્યાનમાં પારસી કંપનીમાં લખ્યાનો ખેત્ર આખે
દુખ છે. જગ્યાનની મીઠાશને લઈને વાંચનારને પુર્ણ ગમ્મત મળે છે. જહરી
સાંપનો ખેત્ર મુંબાઈની પ્રગતમાં માનવતો ને માનીતો હોવાથી વીશેષ
વિચિત્ર કરવા જરૂર નથી મુલ્ય આઠ આના

નરસિંહ મહેતા-જુનાગઢવાસી નાગર કૃષ્ણજો પરમ ભક્ત નર-
સિંહ મહેતા જગત મશહૂર છે. આ પુસ્તકમાં ભક્તિરસ પુર્ણ હોવાથી
હજારો નફો ખાંધે છે અને ખર્ચે છે. આ પુસ્તકની પાંચમી આવૃત્તી
સુધારા વધારા સાથે તથા સુંદર ચિત્રો સાથે બહાર પડશે મુલ્ય એક રૂપિયો.

મીરાંબાઈ-મીરાંબાઈ ગીરધરલાલજીનાં પરમ ભક્ત સાક્ષાત લક્ષ્મી
જીનો અવતાર જગમશહૂર છે. મીરાંબાઈની પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ ન્યારી છે
આ પુસ્તક પ્રથમ નરસિંહમહેતા નોવેલના કૃતિએ પાંચાની કસાએલી
કલમથી લખી-લખાવીને બહાર પાડ્યું, જે લોક પ્રિય થવાથી અને
હજારો નફો ખાંધાથી ખીજાઓએ લખાણના ગોટા વાળી નામ મીરાં-
બાઈ આપી બહાર પાડ્યું, જેથી બહાર ગામના ગ્રાહકો ખીચારા છેતરા
ય છે. તો વેને અસલ પુસ્તક વાચતું હોય તો જે જગોએથી પુસ્તક
મંગાવે ત્યાં જોખમ લખતું કે દસાલ જેઠાલાલ વાડીલાલના ફેટાવાળું
પુસ્તક મોકલ્યું જેથી બહુ પુસ્તક મોકલી આપે નહિ. હમારા પુસ્તક
ઉપર ખાસ હમારો ફેટો મુકેલો છે. મુલ્ય બાર આના

રતીરમણ યાને બહુ પ્રેમ-આ પુસ્તક વિદ્વાન વર્ગમાં પસા
ર થયેલું છે. અને વાણી સારા મત મળ્યા છે. પુસ્તક ખાસ વાંચવા
જેલું છે. એક વખત વાંચવાથી ખાતરી થશે. મુલ્ય બાર આના

મહીલા મયાદા-આ પુસ્તકમાં સાત આખ્યાનો. રંધ. રદમણી,
દસાયા, શિવા સ્વયંવર, સતીદમયંતી, સતી મુકન્યા, સતી ઉપાયાને
અણીરૂદ દરજી એ પ્રમાણેના સાત આખ્યાનો સતીઓના આવેશાં હોઈ
જ્ઞાન અને ભક્તિરસથી બરપુર પુસ્તક છે મુલ્ય ફક્ત એક રૂપિયો

વીનયચંદ્ર-નવીન નોવેલ નીતીથી પડતાં દુઃખો અને ઉવદ
વીનયતાનો આખેદુખ ચિત્રર-મુદ્ધ ૩. ૦-૧૨-૦

રમાદેવી-સત્ય પ્રેમનો આખેદુખ ચિત્રર મુદ્ધ ૩. ૦-૮-૦

નોવેલો વાંચનારા શોખીનો માટે ઉત્તમ તક.

નીચેનાં નોવેલો તૈયાર છે.

વીણાવેલી એ બાગ રસમય નોવેલ	૧-૮-૦
સુરતીલાલ રસમય નોવેલ	૦-૧૨-૦
સુરતની સુંદરી રસમય નોવેલ	૧-૦-૦
પ્રેમની આહુતી યાને અજય લક્ષ્મી	૧-૮-૦
દસલાખી નોવેલ કુદરતનો ખેલ	૧-૦-૦
વીરસિંહ ને લોહીનો પ્યાલો	૧-૦-૦
મરીયમ એક દુઃખી બાળાનું અરિત્ર	૧-૦-૦
નસીરુદ્દીન રસીક નોવેલ	૦-૮-૦
વસંતકુમારી "	૦-૧૨-૦
કામરૂદેશની કામીની "	૧-૦-૦
કાશમીર અને કેસરી	૧-૦-૦
અંદ્રિકા ડિટ્ટેરીવ નોવેલ	૦-૮-૦
ગોદાવરી નોવેલ	૦-૪-૦
લટકાળી રસીક નોવેલ	૦-૪-૦
મનહર મોતી "	૦-૪-૦
ચતુર સુંદર ગરબા સંગ્રહ	૦-૪-૦

એ શીવાય બીજા દરેક વ્રતનાં પુસ્તકો મળી શકશે.

બહારગામના આદેશ ઉપર પુસ્તક ધ્યાન આપવામાં આવશે.
બહારગામનાં આહવાને વી. પી. ખર્ચ બુદ્ધ પડશે.

મળવાનું ઠેકાણું

બુક્કસેલર દલાલ જેઠાલાલ વાડીલાલ

૬૦ સારંગપુર તળાવોની પાળ અમદાવાદ

શીલ્પ વિદ્યાનો ભોમીઓ—શીલ્પ કામ કરનારને અતી
ઉપયોગી પુસ્તક ચીત્રો સાથે. મુલ્ય એક રૂપીઆ.

નપુશક ચિકિત્સક—કમતાકાતી અને તે આપવાનાં કારણો
તથા તેને દુર કરનારાં તાત્કાલીક ઔષધો. અને સ્ત્રીઓના દરેક
રોગોનાં લક્ષણો અને કારણો અને તેનાં તાત્કાલીક ગુણુ આપ-
વાયાળાં ઔષધોનો સંગ્રહ; દરેક સ્ત્રી પુરુષને અતિ ઉપયોગી
ભાગ. ૧—૨ જુના વેદકના ગ્રંથના આધારે તૈયાર કરેલું
પુસ્તક છે. મુલ્ય. એક રૂપીઆ.

વીરખાળા વિમાદેવડી—ગુલા રજપુતની કન્યાનો વીરતા
ભર્યો હવાલો, મીત્ર પરિક્ષા, દેવડીનો વીરત્વ, એ અમુલ્ય
વીરચોથી ભરપુર પુસ્તક થશે. મુલ્ય બાર આના.

મોહીનીચંદ્ર નૌવેલ—કેળવાએલી નાગર બાળાનો આખે-
હુબ ચિતાર; અડગ વૃત્તિથી શીયળતું સંરક્ષાનું, છેવટે સત્યનો જય
અમુલ્ય વિષયોથી ભરપુર પુસ્તક થશે. મુલ્ય બાર આના.

પરમાર કુળદીપક ઉદયભાણુ નૌવેલ—રજપુત કુમારની
નકીનો વિજય; શુરી સતી ભાણીબાનો અડગ પ્રેમ. ભાઈ ઉપર
જુલમ કરનાર સામે ભાઈનું ઉસ્કેરાવું, વીજરે આખેહુબ
ચીતાર દર્શાવેલો હવાથી અચુતમ પુસ્તક થશે.

મુલ્ય બાર આના.

મળવાનું ઠંકાણું.—

દલાલ જોડાલાલ વાડીલાલ.

૬. સારંગપુર તળીઆની પાળ—અમદાવાદ.

છપાયછે.

છપાયછે.

છપાયછે.

હમારું હરદાસની કથામાં કહેવાતાં આખ્યાનોના
સંગ્રહનું પુસ્તક નામે હરદાસ આખ્યાનમાળા
થોડા દિવસમાં બહાર પડશે.

આ પુસ્તકમાં બકતોનાં ઉત્તમ ચરિત્રો ગદ્ય પદ્યાત્મક લખાવે
હોવાથી તેમજ સુંદર ચિત્રો આખ્યાનવાર આવેલાં હોવાથી વાંચનારને
જ્ઞાન સાથે ગંભીર મગે છે અને આ પુસ્તકનું મનન કરવાથી મનના
મલીન વિકારો અને વિચારો દૂર થઈ મન ભક્તિ માર્ગે દોરવાય છે
એજ આ પુસ્તકની ઉત્તમતા છે. પુસ્તક એજ કાગળમાં છપાએલું
આરસોએંશી પૃષ્ઠનું હોઈ બાઈન્ડીંગ પાકું છીંટનું એમએસ સાથે નામ
બીન્ડીંગ થશે. મુદ્દમ દોઢ રૂપીઆ, બહારગામના આંકડાને ટપાલ ખર્ચ
આર આના જુદા પડશે. વળી આ પુસ્તકનો ગરીબ વર્ગના
માણસો લાભ લઈ શકે માટે આ પુસ્તકમાં લખાએલાં આખ્યાનોનાં
પાંખીઆં કરવામાં આવેલાં છે તે તેમાં પણ ચિત્રો મુકવામાં આવેલાંછે
તે દરેક પાંખીઆની કીમત આર આના રૂપેલી છે બહાર ગામના
આંકડાને ટપાલ ખર્ચ જુદા પડશે.

વીનયચંદ્ર-નવીન નોવંસ. નીતીથી પડતાં દુર્ભા અને છેલ્લે
વીનયનાનો આખેલુખ ચિતાર-મુદ્દમ ૦-૧૨-૦

રમાદેવી-સત્ય પ્રેમનો આખેલુખ ચિતાર-મુદ્દમ ૩. ૦-૮-૦
મગવાનું ઠેકાણું—

અમદાવાદ-ચુકસેક્સર હસાલ બેઠાલાલ વાડીલાલ કર્તા પાંચેથી

કર્તાપાસેથી ડે. સારંગપુર તળીયાની ખોજ.

વડોદરા-ચુકસેક્સર મગનલાલ મોરારજી ડે. લીમડ. ચોક

સુરત-ચુકસેક્સર ચુનીલાલ મગનલાલ ડે. લીમડ. ચોક

મુંબઈ-આચેન એમ ત્રીપાલીની કંપની ડે. કાલ્યાદેવીરે.

